

Forord i anledning Wladimir Moe's samlede opplysninger om det Dramatiske Selskabs første år.

Dette er etter beste evne et forsøk på å gjengi - "oversette" - Wladimir Moe's skrifter om det Dramatiske Selskab. Historien, som er stoff hentet fra gamle notater og skriv er, etter hva jeg kan se, skrevet av Moe i 1908. Moe antyder nedenfor litt nærmere om hvor han har hentet stoffet. Hele hans trykte beretning består av ti tettskrevne, nå ganske tørre og gule, uhåndterlige avissider. I tillegg til å være skrevet i et meget gammelt språk, er det også trykket i Gotisk skrift. Ikke så mange av oss liker vel å stavre oss igjennom en historie i det språket - og med den skriften - som ikke lenger er så kjent blant leserne. Noen få setninger har jeg sett meg nødt til å bygge helt om, men de er likevel i overens-stemmelse med hva som er essensen i Moes overleveringer.

Selv har jeg skrevet "Selskabet" og Klubben, og nå og da også andre ord som Direksjonen og Teatret med stor forbokstav. Teatret skrevet med stor forbokstav midt i setningen, er tegn på at det er vårt Teater og vår bygning vi da snakker om.

Det er i Moes beretninger gjerne skrevet "det dramatiske Selskab". Men til tider også Dramatiske med stor "D" når det samtidig skulle nevnes det Musikalske Selskab. Jeg har derfor konsekvent skrevet ordene Dramatiske og Musikalske med store forbokstaver i benevnelsen av de to selskaperens navn, slik det også gjerne er skrevet i senere tid. Dette er en del av de tingene som er gjort, dels for at det hele skal få noe av det gamle høytidelige over seg, og dels også for at språket da kanskje blir litt lettere å lese.

Når jeg nevner at det var nødvendig med noe lettere stil, er det bl.a. fordi setninger på hele 256 ord, uten avbrekk av en gang et komma, ikke er vanlig i dagens språk. Det hele er i seg selv ikke så helt lett å gjengi helt korrekt i vår språkdrakt. Små omskrivninger er også gjort av hensyn til bevaring av den gamle stilen. Vel, det hele et jo et forsøk på å gjøre det hele litt mer forståelig. Håper på å bli tilgitt om jeg til tider "knoter" litt. Jeg har også tillatt meg enkelte steder å komme med mine bemerkninger og tilleggsopplysninger. De er skrevet med liten skrift.

Hva om jeg starter med det innledende sitat, slik det står skrevet, men nå med de bokstavtyper som vi vanligvis bruker? Håper at du kan glede deg med dette utdraget av det Dramatiskes historie, slik W. Moe har forsøkt gjengi det. Kanskje aner jeg en viss ironisk tone men tanke *på den tid og nå (1908)*, hva angår væremåte og språk, men likevel.

God fornøyelse.

Kristiansand i 2013. Hilsen Øystein G. Daatland,

Christianssands Dramatiske Selskab.

Et Stykke Lokalkulturhistorie

Red. Wladimir Moe.

"Landsmand, og hvor du er, naar du i vores Skuespill, som i et Speil, betragtet Verdens Vandel, den onde og den gode, deler Menneskets Skrøbelighed, Daarlighed og Udyd, da lær derved at kjende din egen, at rette den, forandre og forbedre dig, fra det uanstendige, til det anstendige, fra det onde til det gode, fra Udyd til Dyd!"

Naivt, men såre treffende, viser denne innskrift fra 1748 fra det gamle teater ved Kongens Nytorv i København, hvilken høy betydning man den gang tillia scenekunsten. Til alle tider har den også vært ansett som en av kulturens bærende faktorer. Og det har den for en vesentlig del sin store popularitet å takke for. Ingen annen kunstgren har til den grad evnen til å fengsle sinn og tanker. Thalia har noe å gi til enhver stand, til en hver aldersgruppe uansett smaksretning. Snart fremkaller hun smil og latter, snart kaller hun frem sorg og tårer, snart er hun lys og oppmuntrende, snart barsk og refsende, men alltid med den oppgave for øye å være tidens speil, vekke tanker og høyne det innerste og beste i oss. Derfor har også scenekunsten ned igjennom tidene øvet en betydning som vanskelig kan overvurderes, og derfor rommer dens saga viktige momenter til et helt lands - eller deler av landets - historie.

Christianssands Dramatiske Selskab er en ærverdig institusjon som det knytter seg mange minner til. Det er utvilsomt at dette Selskab i stor grad har hevet trivsel og selskapelighet og dermed også hele ånden og tonen i hele byen. Sikkert er det i hvert fall at Kristiansand i gamle dager var bekjent for sin sans for det kunstneriske. Da Det Dramatiske Selskab således kan tjene som en målestokk for stedets åndelige liv innen kunsten, vil vi i det følgende kaste et tilbakeblikk på det og vie det, en så vidt mulig, inngående gransking.

Først må likevel bemerkes at nedenstående ikke må betraktes som en fullstendig historie. Dertil er det for mange hull i foreliggende materialet. Det må kun betraktes som en del lokalkulturhistoriske trekk til belysning av *"Det som en gang var."* Dessuten bør opplyses at kildene er hentet fra Selskabets oppbevarte, men dessverre ikke komplette forhandlingsprotokoller, fra aviser og en del andre dokumenter. Dessuten har avdøde sanitetskaptein Kraft etterlatt seg en hel del oppteignelser som viser hvilken levende interesse han som selskapets direktør gjennom mange år har hatt for så vel dets fortid som for dets fremtid. Disse fortegnelsene har gitt et verdifullt materiale til artiklene.

Christianssands Dramatiske Selskab ble stiftet i 1787. Så vidt vi vet var det nr. 2 i rekken av De Dramatiske Selskaber i Norge. Det første var Christianias som ble grunnlagt i 1780 (Men døde hen for over 100 år siden, iflg. Mentz Schulerud). I Bergen fikk man sitt Dramatiske Selskab i 1793, mens det i Trondhjem først kom senere.

Noen offentlig skueplass hadde man ikke den gang, så de første scener var primitive privatteatre med amatører som skuespillere. Disse teatrene, eller "Comediehuse" som de ble kalt, sto i høy kurs og gav et betraktelig bidrag til tidens selskapsliv.

Christianssands Dramatiske Selskab ble grunnlagt i byens glansperiode. Andre halvdel av det 18de århundre var jo dens gullalder. Handel og skipsfart florerte og skapte store formuer, hvorav flere endog ble regnet som landets største. At der i tillegg til de store formuer må ha hersket alminnelig velstand, viser et dikt fra 1786, hvor det heter : "*Af Haandværksfolk Du ser fornødne Lemmer, kun Betlere du ei paa Gaden seer*".

Selv om byen på den tid var liten - den talte knapt 4000 innbyggere - hersket det sterkt liv og røre. Det vistest ikke bare på det materielle område, men også i et pulserende åndsliv. Interessen for de skjønne kunster sto høyt. Om dette vitner det dramatiske Selskab og dannelsen av det dermed beslektede musikalske Selskab. Også på selskapeligheten i det hel tatt hadde denne interesse satt sitt preg. Som Stiftsstad var Kristiansand en Embedsby, hvor dessuten mange offiserer var stasjonert. Som unge mennesker ble Borgernes sønner sendt til utlandet for å få utdannelse. Adskillige studerte ved Københavns Universitet, men andre vendte hjem med impulser fra de øvrige europeiske kultursentrene. Det sterke liv og røre resulterte også at byen ble besøkt av mange fremmede. Til sammen tilsa dette at Kristiansand var, om man vil, en av landet mest europeiske pregede byer.

Fra det Dramatiske Selskabs stiftelsestid finnes dessverre ingen protokoller. Man kjenner derfor verken selskapets stiftelsesdag eller dets stiftere. (Den 29. november 1787 kunne spores til en av Selskabets forestillinger, så denne dato ble i sin satt som Selskabets stiftelsesdag). Den første regnskapsbok, som begynte i 1793, viser at direksjonens medlemmer da var Kammerherre Undahl, Capitaine Hagerup, Kontrelleur Løwe og Raadmand Moe med Raadmand Glückstad som kasserer. Det kan da sees at disse herrer har fungert i flere år, så flere av dem har sannsynligvis vært med å stifte selskapet. I 1793 hadde det en kassabeholdning på 104 Rd, 3, 13 samt et medlemstall på 29 fruentimmer og 44 mannspersoner.

Chr.sands Dramatiske Selskab fremtrer allerede fra begynnelsen som barn av sin tid. Dvs. som et meget aristokratisk despotisk selskap. Standsforskjellen gjorde seg den gang gjeldende på en helt annen måte enn nå. Husk bare den avstand der var mellom en Frue og en Madamme. Nivelleringens ånd hadde ennå ikke begynt sin gjerning.

Et ganske betegnende vitnesbyrd om dette finner vi i de 4 Billiarder, som byen hadde i 1780. Den ene var hos Madam Gjerdrum. Den var for de fornemme. Den andre hos K. Mølbach og den tredje hos T. Rolfsen for middelstanden, mens derimot den fjerde hos Røll på Kjøllen var for "blandede" personer.

Denne aristokratiske ånd hadde som sagt preget Selskabet. Det fremsto derfor som et avsluttet, strengt eksklusivt Selskab. Som regel ble der ikke spilt for betaling i teateret, men kun for medlemmer som ved sin årskontingent på 2 Riksdaler bestred alle utgifter. Kun i veldedig øyemed var det tillatt å gi offentlige forestillinger, hva det slett ikke sjelden skjedde.

I det hele tatt kan man se at Selskabet har vært seg sin oppgave som en høyere samfunnsinstitusjon og bærer av store moralverdier, fullt bevisst, og med hårde hender har det ført til eksklusjon. Et hvert medlem var således forpliktet til å spille den rolle som hun eller han ble tildelt av direksjonen. Og her var det ikke tale om pardon. Da stiftamtmann de Thygesons frue vegret seg ved å ta en rolle, ble hun av direksjonen tvunget til dette ved trussel om utelukkelse, og det til tross for at familien de Thygeson

holdt seg så fornem at de ikke kunne innbys til private selskaper, men når de hadde lyst til å komme meldte seg i likhet med kongelige personer.

Vi skal senere se hvorledes Direksjonen håndhevet lovene og statuerte eksempler ved å utelukke fra Selskapet et par fruer som vegret seg for å utføre sine roller. Et annet utslag av den eksklusive ånd innen Selskapet finner vi i direksjonens uttalelser i 1796 og 1798, hvor den i høye toner beklager seg over det misbruk som har innsneket seg ved å låne ut billettene, *"hvored den spillende klasse ofte var utsatt at stille seg frem for sådanne personer, som man alminnelig ved daglig omgang, om ikke just hevet seg over, så dog ikke offentlig attråede bekjentskap med."*

Det ble derfor på det strengeste forbudt å låne ut billetter unntatt til medlemmenes egne barn eller "hos seg havende respektable fruentimmer, sådanne som til eget bord admitteres" (inviteres). Videre skal som et av de mange bevis på Selskabets fintfølelse og fornemme karakter anføres, at det ansåes som høyt upassende å applaudere. Det var kun offentlige aktører som innbød til applaus. Først henimot midten av forrige århundre (1800 tallet) begynte man å anvende applaus også ved det Dramatiske Selskabs forestillinger. Den eldste generasjon vet å fortelle hvilken harme og forargelse det vakte blant de opptredende da man første gang tillot seg å applaudere. Endelig viser også tydelig den snevre adgang til Selskapet, dets eksklusive karakter. For å bli opptatt i Selskapet måtte man nemlig anbefales av et medlem og deretter innvoteres ved generalforsamlingen. Voteringen foregikk ved "ballotering", ved anvendelse av hvite og sorte kuler, slik at enhver fritt og ukontrollerbart kunne avgi sin stemme.

Vi er nå ferdige med å snakke om Selskabets opprettelse, oppgave og ledende ånd. Men innen vi går videre, bør et par beslektede selskaper nevnes, da de til forskjellige tider gjensidig har gitt hverandre betydelige tjenester - og til dels endog har vært avhengige av hverandre, så deres historie i flere henseender faller sammen.

Det første av disse er det Musikalske Selskab, som ned igjennom tidene stadig har forsynt orkesteret (Selskapet?) med medlemmer. Noe fast orkester har teatret aldri hatt. Like fra den første tid måtte man ty til velvillig assistanse av private eksekutører, en assistanse som aldri ble nektet. Når det Musikalske Selskab ble dannet kan ikke med bestemthet angis. Av avisene ser man at dets konserter begynte i 1787, den 3. oktober, og at de skulle holdes hver onsdag hos rådstueskriver Thaulow, som hadde stilt sine værelser til disposisjon. Men noe sterkere aktivt liv merker man ikke spor av før i 1807 og 1810, da kaptein, senere oberstløytnant Juell ble dets formann. De fleste orkestermedlemmer var således amatører. Blant dem vil vi spesielt nevne Generalmajor Tobiesen, justitiarius Bracht, artillerikaptein Broch, rådmann Moe, løytnant Oftedal, kjøpmann Toruf Foss som noen av orkesterets mest energiske støtter i den eldste tid. Foruten disse såkalte "musiserende" medlemmer, som var fritatt fra å betale kontingent og for å opptre på scenen, hadde orkesteret enkelte lønnede musikere. Den første vi her møter er Otto Saxild, som fra 1790 til sin død i 1808 var organist i Kristiansand. Saxild etterlot sin familie i meget trange kår, hvorfor det Dramatiske Selskab i lange tide, når de spilte i veldedig øyemed, alltid sendte Saxilds enke et beløp.

Deretter har vi Statsmusikant Johan Fredrik Storm. Han finnes første gang oppført i regnskapet for 1795-96. Storm var ikke bare musikalsk, men også en meget vel utdannet mann, som synes å ha vært den egentlige leder av byens musikk liv og ble også orkesterets anfører. De to kjente professorer, brødrene Storm var hans sønnesønner.

Endelig skal også musikus Jensen nevnes. Han var musikk lærer, men hadde meget vanskelig for å slå seg igjennom, hvorfor han i 1818 ville dra til Stavanger hvor han

hadde fått et fordelaktig tilbud. En plan han oppgav da Selskabet, på hans søknad, bevilget ham en fast årlig lønn av 100 Sp.daler.

Det andre selskap vi i denne forbindelse skal omtale, er Klubbselskapet. Det ble stiftet i 1801 under navnet "Selskabet af 1.ste August 1801". En tid senere tok det navnet "Harmonien". I slutten av 1824 var det byens eneste klubb. Men i det året må Selskapet (Moe mener her Klubben) ha vært utsatt for en ren revolusjon, idet en hel del medlemmer meldte seg ut og dannet et nytt klubbselskap som de kalte "Foreningen", og som fremdeles består. Det gamle selskap som nå fikk navnet "Borgerklubben", i motsetning til det nye som ble kalt "Storklubben", holdt det gående i mange år inntil det døde fullstendig hen. Klubben hadde sitt lokale i generalskipsmåler Olrogs gård på den tomt som hvor teateret nå ligger. I andre etasje hadde Olrog innredet en stor dansesal med tilstøtende selskapsværelser. I første etasje var de daglige daglige klubbværelser. Som vi senere skal se var det her i "Harmonien" at det gjenreiste Dramatiske Selskab i 1805 kom til å gi sine første forestillinger.

Avisens side 2.

Vi går tilbake til det Dramatiske Selskab som vi forlot like etter dets stiftelse i 1787. Det var under høyst primitive forhold det begynte sin virksomhet. Noe teater fantes selvfølgelig ikke. Det gjaldt da å hjelpe seg med hva man kunne få. Det første teaterlokale (vi kjenner til) kom derfor til å bestå kun av et eneste værelse, en sal i rådstueskriver Thaulows gård i Østre Strandgate, hvor Hartmanns hus ligger. Det er nesten ubegripelig hvordan man med det stadig stigende medlemstall kunne klare seg her. Men i hine dager tok man det ikke så nøye. Man stuet seg sammen så godt man kunne. Til slutt ble det dog likevel for trangt. I 1798 var medlemstallet steget til 123 men der ikke var plass til flere enn 110. Det ble da besluttet at Selskabet skulle innskrenkes til 110. Var "teateret" lite, så var leien også liten. 30 Rdr. årlig var utgiften frem til 1798, da leien ble øket til 50 Rigsdaler. Selskabets sesong begynte med november måned og varte til utgangen av mai. I denne tiden skulle det hver måned gis et nytt stykke, hva direksjonen samvittighets fullt sørget for. Da Selskabet ikke spilte offentlig, men kun for medlemmene, besto hele deres inntekt av deres kontingent, på 2 Riksdaler årlig. Men med dette skulle man jo ikke komme så langt. Det sees også at ved større uttelling, som når en ny dekorasjon skulle anskaffes, "måtte samtlige interessenter finne seg i å gjøre et etterskudd, alt i forhold til antall billetter enhver tegnet seg for". De faste utgifter besto foruten av husleien, av lønn til de betalte orkestermedlemmer, til parykkmakeren herr Stubbendorph, til maler Neuwarth, til Lars og Bertel kjører, som i diverse "vendinger kjørte de opptredende damer til Comediehuset" i Selskabets vogn. Så var det videre lønn til suffløren, snekker Astrup, rolleskriver Olsen, skredderne Lars Jensen og Krøis for kostymer, samt jomfru Kiønig og oppvarter Thomas Røiert, som hadde 8 Rdr. årlig. Tilslutt må også nevnes madam Gjerdrum som leverte forfriskninger til Selskabet. I 1794 utgjorde hennes regning 40 Rdr. 3 - 14.

Under disse forholdene var det et alt annet enn takknemlig verv å være Selskabets kasserer. Den strengeste økonomi måtte anvendes. Vervet var ikke alene ulønnet, men var også utsatt for sjikaner, hvilket et inserat i avisen Desember 1787 viser. Her skriver nemlig kontrollør Løwe: "*Da Hr. Raadmand Moe tillige med mig har paataget os at være Kasserere for det Dramatiske Selskab, har jeg i den Anledning ladet*

min Sønn indcassere Penge af Subscriberterne (aldeles for min egen Sikkerhed) for ikke at betro en fremmed dertil, og tildels for Selskabets Besparelse, da vore Udgifter for nærværende Tid er saa store, at vi bliver nødsaget til at gjøre Udlæg av vaar egen Kasse. Imidlertid har en mig ubekjendt Person fundet for godt enten af Taabelighed eller Ondskab at udsprede i nogle Huse, at min Sønn for denne hans Umage skulde af Selskabet nyde en Douceur af 4 Rdr. Jeg maa derfor udbede mig af denne smukke Person, at indeholde med sin løgnagtige Beskyldning om Folk, der verken vorhen eller nogen Tid herefter, agter at tilvende sig eller sine Penge paa nedrig eller uanstændig Maade, som jeg ikke tvivler om bedst passer sig paa Autor (opphavsmann) selv, der har utgivet denne lumpne og løgnagtige Beskyldning”.

At hr. Løwes engstelse for å betro noen fremmed inkassasjon av pengene ikke har vært ubegrunnet, viser det som hente noen tid senere idet Selskabets oppvarter hadde underslått en del penger han hadde innkassert, og som resulterte i at han ble avskjediget og beløpet bestemt med full rettslig inndrivelse , eller personen anholdes for Selskabets regning.

I 12 vintere utfoldet det Dramatiske Selskab en livlig virksomhet under stadig stigende tilslutning. Men mer fullstendige opplysninger om dette finner vi ikke i den gamle regnskapsbok. Man ser dog at blant de stykker som på den tiden ble oppført var ”Crispin som lakei og doktor”, ”Eugenie”, ”Landsbypoeten”, ”Skotlænderinden”, og ”Mændenes skole”.

I 1798 var det medlemmenes antall blitt så stort at antallet måtte innskrenkes, samtidig med at det ble bestemt at da generalprøven er for ungdommen, ”så *inldades derimod ingen til Hoved-Stykket, uden folk af en passelig alder og Stand*”. Videre ble det bestemt ”*at de Spillende skulde fremdeles have den Forrettighed at kunde på Forlagende erholde en `a parte frie Billett til Generalprøven, når de bestemt opgive til hvem de samme vil overlade, og en sådan Person tillige er convenabel (passende tilhørig/ sømmelig) for Selskabet*”.

Det kan også sees at forvaltningen og utdelingen av billetter har vært et alt annet enn lett og behagelig hverv, som krevde såvel tålmodighet som konduite.

Året 1799 gikk inn under de lyseste utsikter for det Dramatiske Selskab. Da inntraff om våren plutselig en begivenhet som virket aldeles lammende på dets virksomhet. Rådhuskriver Thaulow døde, og Selskabet ble derved husvill. Gården, hvori det gav sine forestillinger, hadde Thaulow kjøpt i 1785 på auksjon etter ”China-kaptein” Chrystie for 2001 Rdl. Den 23. juli 1799, kort etter Thaulows død, måtte enken selge gården for 3750 Rdl. Kjøperen var assessor Collett. I salgskontrakten sto at den østre del av huset kunne tiltredes straks, mens den vestre del først et halvt år senere, til hvilken tid det Dramatiske Selskab, som her hadde sitt værelse, måtte sørge for å rydde etter seg.

Nå var gode råd dyre. Allerede den 30. juli ble Selskabets medlemmer sammenkalt til en generalforsamling for å drøfte den inntrådte situasjon. På møtet hersket det stor uenighet, og håpløsheten var stor. Noe passende lokale kjente man ikke til. Vel tilbød løytnant v. Ely Selskabet værelser i sitt hus mot en årlig leie av 80 Rdl. , men dette tilbudet ble forkastet. Av medlemmene foreslo doktor Petersen og rådmann Glückstad Selskabets oppløsning. Justitiarius Bracht ville at det ”inntil videre” skulle opphøre, men rådmann Moe avgav på egne og fru Arctanders vegne votum for, ”*at Selskabet måtte oppheves når ikke bekvemme værelser ble til leie at erholde*”.

Ved votering ble det majoritet av 30 stemmer besluttet at *"Selskabet med Direksjonen vedbliver uforanderlig heretter som tilforn at være et sluttet Selskab, og at Direksjonen søker, om mulig, at få tjenlige værelser leiet mot 80 Rdl. at akkordere (forhandle seg til), følgelig deretter at bestemme det fornødne sammenskudd og ellers som hidindtil etter beskaffenhet at vigilere (være våken /passe på) sådan som de skjønner at være tjenlig til Selskabets tarv og beste"*.

Direksjonen besto på den tid av Hjelm, Fangen og Bull. Det betviles ikke at direksjonen har gjort sitt ytterste for å etterkomme Selskabets beslutning, men noe passende lokale har ikke vært å oppdrive, noe som i virkeligheten vil si at Selskabet inntil 1805 kun eksisterte i navnet.

I alle disse 6 årene har det ingen inntekter, like lite som at det har vært holdt møter eller gitt forestillinger. Uten spor av livsytringer fra Selskabets side gikk tiden inntil det igjen plutselig våknet av dvalen i november 1805, og med sine aktiva og passiva (de siste besto av 36 Rdr. 19 skillinger som hovedsakelig skrev seg fra flyttingen fra Thaulowgården) nå ville gå inn i det nylig startede "Christianssands nye Dramatiske Selskab". Om dette står det i de gamle protokoller:

Allerede i lengre tid hadde byen innvånere følt savnet av det Dramatiske Selskabs "fornøyelser". Opinionen ble stadig større og større, og tilslutt ble presset så sterkt at det brakte en del interesserte herrer sammen for å danne et nytt Dramatisk Selskab. Det banebrytende arbeid ble lagt i hendene til Stiftamtmann de Thygeson, major Hagerup og doktor Petersen som den 21. oktober 1805 sendte Klubbselskabets direksjon denne skrivelse: *Oppfordret av adskillige medborgeres og medborgerinners ønske, og overbevist om Selskapets oppmuntrende bifall til igjen å nyte de skyldfrie gleder, som Thalias Dyrkelse for få år tilbake så ofte ble skjenket hennes - og dette steds venners samfunn, tar undertegnede seg den frihet foreløpig å utbede seg Selkabets tillatelse til noen ganger i kommende vinter, og uten å hindre Klubbens faste fornøyelser, å benytte dens øverste værelser, som er det eneste sted her i byen som kan tilby de bekvemmeligheter som er nødvendige til hensiktens oppnåelse.*

Det later til at denne anmodningen har vært meget kjærkommen. I alle fall ble den svært godt mottatt. Det ble straks sammenkalt til et møte av Klubbens medlemmer, og allerede den 29. oktober mottok de følgende svar: "I anledning av de særdeles ærede Herrers skrivelse av 21. denne måned, gir vi oss herved den ære å melde at Selskabet i aften ved en nesten enstemmig flertall har tilkjennegitt den fornøyelse å imøtekomme Deres henstilling med å stille til disposisjon de øverste værelser til denne "attraede", og hele stedets så interessante hensikt.

Direksjonen for Klubselskabet av 1ste august 1801.

Moe, Gjertsen, Holtermann, Aubert, Bracht

Da det viktige spørsmålet var løst på en lykkelig måte, gikk Selskabet straks i gang med å ordne seg. Det utstedtes et sirkulære til Klubbens medlemmer om å melde seg inn i Selskabet, en oppfordring som ble fulgt av nesten alle. Samtidig sendte de en melding til det gamle Dramatiske Selskab om ved leie eller kjøp at å få dets inventar og effekter overlatt til opprettelse av et nytt dramatisk Selskab. Etter over 6 års dvale måtte det gamle Selskab nå gi livstegn fra seg. En generalforsamling ble sammenkalt til den 14. november 1805. Denne var dårlig besøkt. Stemningen på denne var for at effektene skulle utlånnes til det nye selskap for den kommende vinter. Det ble dog besluttet at man

først skulle innhente de fraværende medlemmers skriftlige samtykke. Det kom også adskillige skivelser, men resultatet ble at søknaden ble avslått.

Det nye selskapet lot seg likevel ikke avskrekke, men fortsatte med å etablere seg. Lover var allerede vedtatt og den 29. november holdt Selskapet sitt første møte hvor det valgtes direksjon som kom til å bestå av stiftamtmann de Thygeson, konsul Moe, doktor Petersen, major Hagerup og justitiarius Bracht med tollinspektør Sunde som kasserer. Da denne siste ba seg fribedt, tilbød Bracht frivillig å bestyre kassererens jobb, et tilbud som Selskapet mottok med takknemlighet.

I henhold til en beslutning som ble tatt på dette møtet, tilskrev direksjonen det gamle Selskab den 1. desember 1805 således: "Som direktører for det her opprettede Dramatisk Selskab av 29. november har undertegnede den fornøyelse, etter Selskabets beslutning, herved å innby til samtlige "eldre" Dramatiske Selskabs medlemmer som enda ikke har tegnet seg som medlemmer i det nye Selskabet, til å delta i dette under de samme forpliktelser som vedlagte fornyelse av Selskabets opprinnelige lover viser til.

Det gamle Selskabs direksjon skyndte seg å sammenkalle en generalforsamling i Thorn Reimers hus den 7. desember 1805, hvor de da enstemmig fattet følgende beslutning:

"At nærværende i aaret 1787 oprettede Christianssands Dramatiske Selskab nu frivillig efter bemeldte respektive Innbydelse inntræder og udgjør eet med det senere her paa Stædet indrettede Dramatiske Selskab, og til samme overantvorder alle sine Papirer, Inventariesorter og videre, imod at samme det combinerede Selskab overtager sig det ældre Selskabs paaheftede Gjæld, 36 Rdl. 19 Sk., og disse fordeligt afbetaler. Thi blev nu Directionen for bemeldte det ældre Dramatiske Selskab fuldkommen entlediget (avkjediget), men de 2de hidindtil værende Med-Directeurer, Capitaine von Fangen og Regimentsqvartermester Hielm, som endnu Medlemmer af Selskabet, ble committeret til forestaaende Beslutning at communicere det yngre Dramatiske Selskabs respektive Directeurer saa snart skee kan".

Den 29. november 1805 er altså det nye Dramatiske Selskabs stiftelsesdag. Dets lover viser at det er basert på de samme strengt aristokratiske og eksklusive grunnsetninger som det eldre Selskab. På grunn av lokalets størrelse kunne ikke medlemmenes antall overstige 120. Og skjønt innbydelsen kun gjaldt Klubbens og det gamle Selskabets medlemmer, ble antallet straks overtegnet. Enhver billett lød på navn. Kontingenten var for mannspersoner 6 Rdlr, og for "fruentimmer" 4 Rdlr. Barn under 8 år hadde ikke adgang. Fra det 8de år til konfirmasjonen kunne de "innlades" som reisende på billetter som direksjonen spesielt utdelte. Deres antall måtte aldri overstige 10 for hver forestilling. Hvert medlem var forpliktet til å utføre de roller direksjonen bestemte. Vegret noen seg uten spesiell grunn for å utføre den rollen de var tildelt, kunne han eller hun bli utestengt fra Selskabet. Samme strenge straff var også bestemt for fremlån av billetter. Til opptagelse i Selskabet krevdes 2/3 av direktørens og representantenes stemmer.

Det første regnskapsåret viser at 77 damer og 67 herrer har betalt kontingent. Følgelig hadde man vært nødt til å oppta 144 medlemmer, eller 24 medlemmer mer enn det som var bestemt i loven.

Det nye Selskab var visst nok dannet nå, men dermed var ikke alle vanskeligheter overvunnet. Nå først møtte de med hele sin styrke, og det krevde hele direksjonens interesse og viljekraft for å beseire dem. Å innrede et noenlunde brukelig teater i

Klubbens lokaler voldte det største bryderi. De gamle kulisser og apparater skulle avpasses etter den nye salen. Til hver spillekveld måtte scenen settes opp i den ene enden. Som regel ble det kun gitt to forestillinger, en generalprøve for barn og tjenere og en hovedforestilling for Selskabets voksne medlemmer. Når denne var over, måtte scenen straks rives og bringes bort for å gi plass til Klubbens sammenkomster. Kulisser med alt sceneutstyr måtte flytte over gaten til et i assessor Jespersen gård (hvor nåværende Klubben ligger), hvor det like fra det gamle Selskabs tid hadde vært benyttet som lager. Men intet kunne avskrekke den energiske Direksjon, som visste å fjerne enhver hindring. Med enestående iver og kraft tok den fatt på sin oppgave med slikt hell at allerede den 10. januar kunne det første stykket, en fem akters folkekomedie "Gulddåsen" oppføres. Her, som overalt ellers, gjorde det realistiske tidsbilde stor lykke. Allerede 14 dager etter var Kotzbues lysspill "De ulykkelige og plutselige arvinger" og Hagemesters "Gevinsten i glasslotteriet" innstudert, og nå gikk det slag i slag med nye oppføringer, så Selskabets allerede i løpet av 4 måneder hadde gitt 6 hovedforestillinger. For en stor del skyldtes dette visst nok Capitaine v. Fangens store dyktighet og utrettelige virksomhet. Allerede i det gamle Selskab hadde han vært et ivrig medlem. I begynnelsen ble han det nye Selskabs drivkraft, idet han påtok seg både å være dets instruktør og sufflør, en dobbeltoppgave han utførte med stort hell.

Avisens side 3.

Mens det nye Selskab slik begynte sin virksomhet under de mest lovende fremtidsutsikter, trakk det plutselig allerede våren 1806 mørke skyer opp over dets klare himmel. Den truende fare kom fra ingen ringere enn Klubblokalets eier, generalskipsmåler Orlig, som både var misfornøyd med den ståhei det Dramatiske Selskab voldte, og dessuten var engstelig for brannfare ved prøver og forestillinger. Han nektet derfor Selskabet å benytte klubblokalet. Da så i tillegg assessor Jespersen var blitt forflyttet og hadde solgt sin bygård til regimentskirurg Rønne, som også gjerne ville ha sitt uthus befridd for alt det gamle skrammelet tilhørende Selskabet, så det heller broket ut for Selskabets fremtid. Å få leiet noe annet passende lokale som var stort nok, nyttet det ikke å tenke på. Det sto derfor straks klart for direksjonen, at enten måtte Selskabet gå i gang med å bygge, eller det måtte oppløses. Sorgen over denne skremmende meldingen som hadde rammet det nystartede og allerede så populære Selskab, var et sjokk for alle. Det viste seg likevel at det som man anså for den største ulykke, skulle bli til Selskabet lykke. Det ble i Selskabet holdt møter hvor situasjonen ble drøftet, og flere forslag ble fremmet. Først tilskrev justitiarius Bracht direksjonen og tilbød en plass i sin gård, "*hvor Indgangen haves fra Porten og igjennom den i mitt corps de logie anbragte reelle Trappe*". På plassen sto et vognskur og et par hestestaller, som måtte fjernes om det skulle brukes til teater. Bracht forlangte 60 Rdlr. i årlig leie. For å fremme den dramatiske virksomhet, skjenket han som "Dilettant" (nærmest kunstinteressert) Selskabet en gave på 100 Rdlr. og videre et lån på 100 Rdlr. for det tilfelle at hans tilbud skulle bli akseptert. Justitiarius Brachts bygård lå i Østre Strandgate der hvor senere intendant Munthe Kaas' gård var. Den etter brannen oppførte går tilhører nå konsul Due.

Brachts tilbud ble ikke akseptert. Fra generalskipsmåler Orlig var det nemlig også kommet tilbud om tomt for teater på hans eiendom i Kongensgate, ved siden av hans hjørnegård mot Vestre Strandgate, hvor Klubben og samtidig også det Dramatiske Selskab hadde sitt lokale. Der hadde også vært planer om en sammenslutning av Klubselskabet og det Dramatiske Selskab ved enten å kjøpe Orligs gård eller oppføre

en større toetasjers bygning; men denne tanke ble oppgitt som umulig å realisere. Derimot fant så vel direksjon som representanter at Olrogs tilbud var så fordelaktig at de anmodet ingeniørkaptein d`Aubert, som hadde vært teaterets dyktige maskinmester og hadde vist stor interesse, om å utarbeide tegning med overslag for en teaterbygning. Den 4. juni kommer så kaptein d`Aubert med sitt forslag med tilhørende tegninger. I høye toner anbefaler han Olrogs tomt både på grunn av dens bekvemme forbindelse med Klubben, som Selskabet derved kunne dra nytte av, og også av hensyn til her Olrog som hadde vist Klubben og dermed hele byen den gest å oppføre den store dansesalen i sitt hus.

Resultatet av de foreløpige undersøkelser førte til at man for alvor begynte å tenke på å realisere byggeplaner. Men da noe teater ikke kunne bli ferdig til neste sesongs begynnelse om høsten, gjaldt det å kunne bli værende i Klubbens Lokale vinteren 1806-1807. Det lyktes også etter en del forhandlinger med Olrog å få denne overtalt til å gi sitt samtykke til dette, dog på betingelse av at det ble lagt løst gulv i orkesteret. At skruer ble anvendt i stedet for spiker ved orkesterets og kulissenes oppsetting, og at det ble anbrakt kasser med sand under oljelampene i orkestret som kunne fange opp det oljesølet som kom, og dermed skåne gulvet. Videre var regimentskirurg Rønne så velvillig å love å la teatrets inventar forbli inntil videre i hans gård.

Dermed hadde altså Selskabet skaffet seg tak over hodet for vinteren 1806-07, og man gikk i gang med å velge stykker for sesongen - og å innstudere dem. I alt ble der gitt hele 8 hovedforestillinger denne vinteren, hvorav også Enevold Falsens komedie "De snurrige Fætttere eller Testamentet", som ble oppført den 10. januar 1807. Til denne knyttet det seg en "løyerlig" historie som viste hvilken betydning Selskabet tillot seg selv, og med hvilken strenghet direksjonen håndhevet lovene. Direksjonen hadde nemlig tildelt kjøpmann Toruf Foss's hustru "Madam Dormins" rolle i stykket. Så vidt det kan sees har ektemannen nektet sin hustru å utføre denne rollen, som hun nok selv var villig til å spille, men ikke synderlig lyst på. I den anledning ble det vekslet en del kvasse skrivelser mellom direksjonen og hr. Foss, som for øvrig var assisterende medlem av orkestret. Blant denne viktige saks akter er der et brev av 10. desember 1806, hvor 3 av direksjonens medlemmer "avgir sitt votum" (stiller som vitne). De tre herrene var major Hagerup, konsul Moe og krigskommissær Grung. Vi gjengir her det fornøyelige dokument:

"Jeg har selv vært hos madam Foss med Madam Dormins rolle; hun spurte om jeg trodde at hun hadde evnen til å spille den, som jeg besvarte med et ja, hvorpå hun mottok den med disse ord: Ja jeg vet det er en plikt, og jeg skal gjøre mitt beste. Dette beviser at hun var villig. Derfor anfører jeg vår hele samtale, likesom jeg også gjør mine herrer meddirektører oppmerksomme på det meningsløse brevet fra hr. T. Foss, som han i likhet med rollen som han nå nettopp sendte meg, hvorfor jeg spør meg selv: Hvem er det som har imot rollen, mannen eller konen. (anført: Det omtalte brev kan ikke finnes i arkivet). Hva mine herrer vil gjøre i anledning Madam Foss, eller rettere hennes mann, vil jeg bare avvente og ikke foreta meg noe i anledning av hvem som skal ta denne rolle.

Hagerup.

Jeg tror Madam Foss kan spille - - kanskje er hun ikke imot det, -- men kanskje mannen som andre menn har sine egne griller. - - - det er ubehagelig for Selskabet når en

annen kan (vanskelig å tyde) Jeg synes nok at vi må forlange svar - etter loven kan den som ikke vil delta i arbeide til felles fornøyelse ikke være verdig til medlemskap.

Moe.

Det kunne vel sies noe til forsvar for Madam Foss, som for første gang skulle opptre på teatret, og da med en ikke ubetydelig rolle. Men ingen ting kan unnskyldes mannens påstand, at hun for andre gang skal fritas for å spille. Ethvert medlem av Selskabet bør adlyde og underkaste seg Selskabets lover, ergo : må resultatet være: Enten skal madam Foss spille, om ikke akkurat denne rolle, eller hun anses som utmeldt av Selskabet.

Grung.

Den vidløftige episoden endte med at direksjonen ekskluderte madame Foss, hvoretter hennes ektemake , som etter all sannsynlighet har vært opphavet til hennes nektelse, meldte seg ut av Selskabet, som han jo også var musiserende medlem av. Capitaine d 'Aubert trøstet riktignok direksjonen med at tapet ikke ville være av stor betydning for Selskabet, da her Foss visst nok var en bra mann, men en slett muskant. Under uforstyrret og travel virksomhet forløp deretter resten av sesongen. Det gjaldt nå å komme i gang med byggeplanene. Den 9. april 1807 sammenkalte stiftamtmann de Thygeson medlemmene ved et rundskriv, der han redegjør for situasjonen. Det var kun etter det sterkeste påtrykk at generalskipsmåler hadde latt seg overtale til å la Selskabet få benytte Klubblokalet også denne vinteren. Og det skjedde under den utrykkelige betingelse av at det var aller siste gang. Da direksjonen tross alle anstrengelse ikke hadde sett seg i stand til å oppdrive noe passende lokale, sto Selskapet overfor to muligheter: Enten til å bli oppløst, eller så sette i gang med bygging av et Teater for egen regning. Stiftamtmannen endte med å fremholde hvert medlems plikt etter evne å bidra til Selskabets beste.

Etter en del overveielser fattet møtet følgende beslutning:

1) Den til et Comediehusets oppbyggelse i overensstemmelse med her Capitaine Auberts tegning anvendte sum må under ingen omstendigheter overstige 3000 Rdlr.

2) Forannevnte kapital tilveiebringes: Dels ved et bestemt bidrag på 6 Rdlr. for enhver billett som entré for samtlige medlemmer - unntatt for de musiserende og kaptein v. Fangen - betaler én gang for alle, innen utgangen av mai måned.

Og dels ved et frivillig lån som tilbakebetales over 11 år inndelt i aksjer pålydende 20 Rdlr. Da Selskabet nå har 127 medlemmer, anslår man at lånesummen til 2200 Rdlr, som utgjør 110 aksjer , beregnet hver til 20 Rdlr.

Tilbakebetalingen skjer ved at det 29. november hvert år blir trukket ut 11 aksjer, som har en pålydende sum av 20 Rdlr. Dertil får aksjens innehaver utbetalt 5% rente. Den første utbetaling/tilbakebetaling skjer 29. november 1808. Enhver som senere måtte ønske å bli med som medlem av Selskabet, betaler en inngangskontingent på 10 Rdlr.

Aksjeinnbyddelsen ble straks fulltegnet. Aksjebrevene ble trykket på stemplet papir og var forsynt med Selskabets store segl og undertegnet av hele Direksjonen. Alle aksjene ble siden innfridd helt rett og i riktig.

Den 1. mai 1807 ble det så av Johan Henrich van Kerwel, Kongelig Majestets By og Rådstueskriver samt Auksjons direktør i Christianssand, holdt offentlig likvidasjonsforetning over oppførelsen av det nye komediehus , etter at det først var bekjentgjort "ved Plakater på Kirkedørene og Klokkens omringing gjennom alle Stadens Gader". Deretter ble det til sist gjort klart for bygging og anskaffelse av de nødvendige materialer, ordnet med arbeidsavtaler og lønn som fremgikk av

vedkommende tilbud til oppføring for 3000 Rdlr. Og da det ikke innkom noe lavere bud ble avtale gjort med hr. Løytnant Oftedal for nevnte sum. Etter at så Oftedal hadde slått av til 2900 Rdlr. ble hans bud antatt av direksjonen.

Imidlertid hadde Selskabet sluttet kontrakt med generalskipsmåler Olrog om leie av hans tomt for en årlig leie på hele 10 Riksdaler som skulle betales hvert års 1. ste januar. Skulle leien utebli en måned etter tilsendt krav, ansåes kontrakten som hevet. Ellers skulle kontrakten fra Olrog, og senere eiers side, være uoppsigelig, så lenge Selskabets Dramatiske Forestillinger i Comediehuset ikke opphørte to påfølgende vintre.

Med fynd og klem tok nå løytnant Oftedal fatt på sitt arbeid. Først måtte tomten ryddiggjøres. Der sto nemlig noen uthusbygninger på den. Blant annet et med en stor bakerovn som var viktig for fru Olrog, da hun hadde brødleveranser til stedets militære. Disse bygningene måtte flyttes til et annet sted i gården. Da dette var gjort begynte Oftedal oppførelsen av teaterbygningen, og drev så iherdig på med dette at allerede høsten 1807 sto den ferdig til å tas i bruk.

Vi vil nå ta et blikk på det nye teater eller "Comoediehus", som det til vanlig kaltes. De eldre vil sikkert huske den lille grå bygningen som ved brannen (feil anf.1893) i 1892 ble flammenes rov. Opprinnelig var den rett og slett en én etasjers bygning. Senere ble det i den østre ende påsatt en øvre etasje. Denne delen vendte ut mot en tomt som tilhørte Samuel Otto. Den vestre del sto ved en stallbygning i forbindelse med Olrogs Klubblokale. Teateret hadde 2 inngangsdører, i den østre og i den vestre del. Den østre var for funksjonærer og assisterende. Den førte inn bak scenen. Den andre førte derimot inn til et stort værelse som kaltes "Herrenes konversasjonsværelse". Men den døren ble lite benyttet. Den alminnelige utgang for tilskuerne og de spillende damer var gjennom Klubblokalet, hvor damene måtte iføre seg sine fine kostymer, da Teatret verken hadde garderobe eller toalettværelser. I den stallen som støtte til Klubben, lot man i andre etasje innrede en såkalt Foyer, som kom til å danne en bekvem forbindelse mellom Klubben og Teatret. At denne temmelig innviklede adgang ikke virket synderlig sjenerende skrev seg fra at Klubben og Teatret hadde omtrent de samme medlemmene, og at det ikke egentlig var tanken å gi offentlige forestillinger, men kun å spille for medlemmene.

Teatrets indre ble i det vesentlige bevart uforandret helt til det ble fortært av flammene (i 1892). Det var et tarvelig, men lyst og vennlig Teater med meget gode akustiske forhold. Det rommet 340 siddeplasser. Opprinnelig var der losjer like ved scenen. De ovenpå var tilgitrede og bestemt for skuespillerne, mens de nedre var åpne og bestemt for direksjonen. Når de spillende damer i Klubben hadde iført seg sin fine drakter, måtte de før publikums ankomst ta seg gjennom "Foyeren" til sin gitterlosje, hvorfra de via en trapp bak kulissene kom ned i damenes værelse, hvor frisøren, den gang Thomas Thomassen, sto ferdig til med kunstneriske hender å gi dem den fornødne touche. Først senere ble losjene fjernet for å skaffe mer plass for publikum.

Som en merkelighet kan anføres at damene kun hadde adgang til galleriet, som ansåes for å være Teaterets fineste plass. Det forekommer besynderlig, men vi må huske på bygningens innredning. For å komme inn i parkett eller "Parterret", som det hette, måtte man passere "Herrenes Konversasjonsværelse", og det ville være ansett for høyst upassende for damene. De måtte derfor holde til på galleriet, og denne skikk varte til lenge etter at den vestre inngangsdør var blitt den vanlige adgang for tilskuerne. Etter som medlemstallet vokste var det ikke alltid lett å skaffe sitteplass for damene, som stadig var i majoritet. En tid var de således ikke mindre enn 207. Det var da direksjonens plikt å være tilstede før forestillingen begynte, og sørge for plass ved å bringe inn stoler i midtgangen og på sidene. I det hele tatt hadde direksjonen og

representanter i den tid mange plikter å ta seg av. De hadde å utdele billettene, og å motta dem ved inngangen, og påse at det ikke skjedde noe misbruk med dem. Det påla dem også å innføre alle reisende medbrakt av medlemmer. Disse måtte presenteres av det medlem som de fulgte, og som da måtte innestå for den fremmedes oppførsel, et av de beste beviser på Selskabets aristokratiske karakter.

Avisens side 4.

Hva teatrets maskineri og hjelpemidler angår, var de i høy grad primitive. Og med belysningen var det som bekjent smått bevendt. Ved hovedforestillingene ble det satt inn nye vokslys. Ved generalprøver benyttet man stumpene, mens man på de alminnelige prøver nøyde man seg med simple talglys. Det var økonomidirektørens plikt å påse at disse regler strengt ble overholdt. Under taket hang pen, seksarmet lysekroner av glass som stiftamtmann de Thygeson hadde gitt Selskabet i gave. Ved rampen nede i orkesteret var der anbrakt oljelamper. Det sier seg selv at noen strålende belysning med disse sakene kunne ikke oppnås. Men folk var jo ikke så godt vant i så måte. Man tok fantasien til hjelp, nød skuespillet og moret seg lystelig.

Til teatermaler hadde Selskabet en frieslænder ved navn Appél. Dersom hans tepper og kulisser har vært likeså naive og mangelfulle som hans skrivekunst, må de ha vært meget merkelige. Et par av hans regninger er oppbevart. De gjengis her til fornøyelse for leserne:

1. "Mallet te gamma. Mallet te Gramateskeschelskab, toe Strandsprand vor arbeid og meterallen 50, Rdr namen vardie".
2. Mallet til Dramatiske Selskab Een Ere Stutte Metz transparanten voor Metrealen og Arbetsloen 200 Rdr."

(Med strandsprand mentes transparanter som i den tiden var svært moderne). Om den samme Appél forteller Nicolai Wergeland at han var Anabaptist, men lot seg i 1779, etter å ha blitt gift med en luthersk fruentimmer, døpe og bli opptatt i vårt religionssamfunn.

I den første tiden var Capitaine v. Fangen sufflør, men da han frasa seg vervet ble det overlatt til en skolelærer Thistedahl mot en godtgjørelse av 2 Rdlr. pr. kveld. Han var far til den lærde teolog og adjunkt ved Christianssands katedralskole, Christian Thistedah

Man kan se at det ble stillet adskillige krav til det Dramatiske Selskab, men at Direksjonen også viste seg å være sin store oppgave bevisst. Den 1. juli 1808 kom det inn søknad fra apoteker F. D. Schulz, som hadde et medisinsk officin (et oppholdsrom) om mot passende betaling å få leie teatrets loft og gulv til å tørke en del blomster og urter på. Søknaden ble av direksjonen enstemmig innvilget, og den delen av teatret overlatt Schulz uten betaling.

Høsten 1808 begynte Selskabet i god tid sin virksomhet og drev på med stor energi. Det ble holdt regelmessige direksjonsmøter hvor stadig nye medlemmer ble innvotert. Og like ofte ble spørsmålet drøftet hvor mange billetter det måtte utdeles til barn og reisende, og hvor lang tid en burde oppholde seg i byen for å bli betraktet som reisende. Ca. en måned ble satt som grensen.

På denne tiden led Selskabet et følelig tap, idet stiftamtmann de Thygeson tok avskjed og skulle fraflytte Chr.sand. I den anledning ble det ved forestillingen den 18.de

november fremført en av adjunkt Wergeland en av ham forfattet epilog til stiftamtmanden pris. Etter forestillingen var der i Klubben Souper og ball, hvortil der var sendt Stiftbefalingsmanden en innbydelse sålydende fra det Dramatiske Selskabs direksjon:

”Som noenlunde bevis på hva det Dramatiske Selskab skylder Deres Høy Velbårenhet, er Direksjonen bemyndiget at anmode Dem og Deres frue at tage til takke i Morgen aften efter Comedien med et Aftensmåltid og et Ball i Klubbværelsene.

Deres Høy Welbårenhed ville unnskyldte denne sildige (sene ?) invitasjon, da vi ikke hadde troet at have havt den Glæde at beholde Dem til Comoediens Opførelse.

Christianssand den 17de November 1808.”

Direksjonen hadde regnet feil med hensyn til stiftamtmandens avreise. Av en eller annen grunn må den ha blitt utsatt. Den foregikk først høsten 1809, og Selskabet fikk da anledning til på ny å hedre ham med en festforestilling.

Den 20.de 1808 sendte direksjonen en takkeskrivelse til adjunkt Wergeland for den velvilje han hadde vist ved, ikke bare å forfatte, men også å fremføre den flotte Epilogen ved festen den 18.nov. Skrivelsen slutter med følgende henstilling: Dersom De ikke har noe imot det ønsker Epilogen tilsendt for videre bevaring (disposisjon).

Anmodningen ble straks etterkommet. Epilogen ble 22.november oversendt direksjonen, som sendte den videre til Stiftamtmanden. Noen dager etter mottok direksjonen en skrivelse fra ham, datert Boen den 27. november 1808, og som lød slik: ”Jeg føler av hjerte for å nytte de første rolige øyeblikk til å bekrefte for Dem, mine høyst ærede Med Direktører, min aller største takk for den tilsendte Epilog, hvis anerkjennelse av den poetiske verdi det ville være alt for ubeskjedent av meg å tilføye noen nye bekreftelser, men som gir en alt for smigrende anerkjennelse som jeg alene derimot kan finne unnskyldning for i det varme og personlige vennskap som fremgikk av Epilogen, og som det vil være min stolthet virkelig å kunne leve opp til. Thygeson.” (Omtrent gjengitt i daglig tale).

Skrivelsen fra adjunkt Wergeland (Henrik Wergelands far), som han oversendte Epilogen med, lød som følger: ”Innlagte kopier tjener til Direksjonens disposisjon. Intet har noenlunde i så høy grad smigret forfatteren, og intet så inderlig gledet ham, som at ikke alene Direksjonen, for hvis smak og opplysning han bærer så stor en høyaktelse, men det hele Selskab, det han så gjerne til enhver tid ønsket å gavne, tekkes og fornøye, ved denne leilighet skjenket ham bifall, som langt oversteg hva han våget å håpe på.”

Det er vel sjelden at en tilstelning har skaffet alle parter så mye tilfredsstillelse som denne.

Vi er nå kommet til januar 1809. Det Dramatiske Selskab er i full virksomhet. Det ser heller ikke ut som ”krigens år” har gjort noen innskrenking i verken fornøyelser eller veldedighet. Den 26. januar spilte Selskabet ”Gulldåsen” til inntekt for byens fattige. Denne forestillingen innbrakte 552 Rdlr.

Den 28. februar ble adjunkt Wergeland valgt til direktør i stedet løytnant Christian W. von Fangen, som var forflyttet til Bergen.

I juni oppdaget revisoren, hr. Hansen, at Selskabets bud igjen hadde underslått innkassert kontingent til et beløp av 130 Rdlr. Synderen, hvis navn var P. Gullestad, skrev den 15. juni et gudsjammerlig brev, der han ydmykt sier: ”Jeg er som jeg tror det ulykkeligste menneske på Guds jord”. Han sier at han har mistet regnskapsboken med alle pengene på gaten, og han har unnlatt å melde saken for Selskabet fordi han hadde

håpet at pengene skulle bli funnet. Videre hadde han henvendt seg til sin farbror som kondisjonerte hos Kammerherre Rosenkrantz på Hafslund, med bønn om hjelp, men uten å få svar. Tilslutt overgir han seg på nåde og unåde til Selskabets forgodtbefinnende. At Selskabet ikke nettopp var ham nådig, viser en beslutning av 4. juli, der revisor Hansen anmodes om å ta med seg ubehageligheten og innstevne Gullestad for de skyldige 130 Riksdaler.

Den 23. august hadde direksjonen og representanter et meget viktig møte for å finne ut hvordan man skulle hedre hr. stiftamtman de Thygeson før hans avreise, ikke alene som Selskabets stifter, men også som den mann som ved sin utrettelige oppofrelse har gavnet denne byen og det offentlige slik at hans navn bestandig "med erkjentlighet vil blive erindret". Det ble besluttet å gi en Festforestilling, som skulle gjøres virkelig elegant med transparens m.v. Til oppførelse ble bestemt stykket "Embedsiver", som vel må ha inneholdt et bilde på anledningen (Det er et skuespill i 5 akter). Videre ble det besluttet å overlate Comediehuset til Klubselskabet til å spise i, hvis det ville gi "en fête" (en festlige ramme) i den høytidlige anledning. Tilslutt ble det ved denne anledning vedtatt en lovforandring. Om dette står det i forhandlingsprotokollen: "I blant Selskabets vedtatte lover er også at denne at ingen uinnfødt kan admitteres. Men da dette skjedde for dem som for kort tid siden oppholdt seg her, og da man ikke ville at fremmede skulle fortelle noe om de spillende personer i dette private Selskab, så trodde direksjonen at dette måtte bortfalle for dem som har oppholdt seg her i flere år. Den foreslo derfor at hr. Bayer til medlem av Selskabet, og etter votering ble han enstemmig antatt."

I 1810 ser det ut som om Selskabet har drevet med utstrakt velgjørighet. Allerede 24. januar sendte det Fattigvesenet 524 Riksdaler som var utbyttet av to Comedier, med anmodning om å bruke dem på bespisning på H.s Majesteds fødselsdag den 28. januar.

I det hele har det Dramatiske Selskab stadig vist stor lojalitet ved å feire de kongelige fødselsdager. Allerede 11. januar hadde Selskabet sin neste velgjøringsforestilling til inntekt for de "husarme". Den innbrakte 350 Riksdaler. Og ved "Barselstuens" oppførelse den 27. april kom det inn enda 250 Rdlr. til de fattige. Endelig ble det gitt en forestilling til de brannlidende i Mandal. Dens utbytte var hele 911 Rdlr.

I begynnelsen av 1810 klager direksjonen over at den har vanskelig med å få besatt rollene, idet medlemmene vegrer seg å ta imot de tildelte rollene. I denne anledning toer direktørene sine hender og underretter Selskabet om følgene hvis ikke de reglementerte forestillinger blir gitt. Samtidig bekrefter de Selskabets nidkjærhet og oppfordrer alle til å bidra i Selskabets øyemed, og søke å vedlikeholde en fornøyelse som vil bifalles av alle.

Hvor primitive forholdene må ha vært viser et møte som direksjonen og representanter hadde den 9. september 1810. Her foreslo Direksjonen at man skulle søke Selskabet om å få satt opp en kakkelovn i Comediehuset, da skuespillerne vintersdag klaget over at der var for kaldt. Det ble vedtatt og samtidig besluttet at madam Olrogs bakerovn, som nå var helt ubrukelig, skulle repareres for Selskabets regning. Til slutt ble det vedtatt å gi fremmede (ikke medlemmer av Selskabet) adgang til "Fornøyelserne". Dog bare på de kveldene som der ble spilt mot betaling.

Året 1811 ble innledet med en liten direksjonskrise. Den 1. og den 6. januar kom det nemlig melding til direksjonen i form av en skrivelse fra en av direktørene, nemlig her Wergeland, hvor han fremfører klager der det fremgår at han tror at han, av de øvrige i

direksjonen, er nektet å gi ordrer, og videre at han under tiden har følelsen av at det ikke reflekteres på de forslag han har kommet med, osv.

I den anledning ble der holdt møte den 15. januar, hvor direktørene erklærte overfor representantene at de ikke hadde noe som kunne begrunne de sterke klagenes fra Wergeland. De spurte om representantene ønsket en annen i Wergelands sted. Men da disse ønsket at Direksjonen skulle fortsette uforandret, ble der sendt et skriv til Wergeland, hvoretter den "vrede achilles" ble bedre, og han lot seg deretter overtale til å fortsette som direktør.

Selskabet fortsatte nå denne vinteren sitt dramatiske arbeid med uforminsket iver. De reglementerte forestillinger ble gitt, og utover dette en hel rekke forestillinger til velgjørenhet, slik at direksjonen ved sesongens slutt i april, med stolthet kunne bekjentgjøre at de offentlige forestillinger hadde gitt et netto overskudd på i alt 4017 Rdlr, hvorav 2288 Rdlr. var utbetalt til byens fattige, og 818 Rdlr. til de "huusarme". Resten var betalt ut til de brannlidte i Mandal.

Da Selskabet kom sammen igjen høsten 1811, fant Direksjonen seg tvunget til, på grunn av de stadig stigende priser på nødvendige artikler, å foreslå en høyere kontingent. Ved generalforsamlingen 5. oktober ble kontingenten fastsatt til 10 Rdlr. for mannsperson og til 7 Rdlr. for fruentimmer. Innen jul ble fire nye stykker oppført, deriblant "Jeppe på Bjerget" og "Den hjemkomne Nabob" (En 5 akters komedie av Thomas Morton). I det sistnevnte stykket skal både Wergeland og hans kone, Alette Dorothea, ha deltatt som skuespillere. Den 11. desember skal Klubbelskapet fått overlatt Comediehuset til en "Fete" i anledning av universitetets opprettelse.

Året 1812 begynte Selskabet med en Holbergforestilling, idet "Gert Westhaler" (en akters komedie av Ludvig Holberg) oppførtes allerede 10. januar. Men da deretter rollene til det neste stykke, "Borgermesterfamilien" (4 akters komedie av Aug. v. Kotzebue) skulle utdeles, kom direksjonen i en ubehagelig og heftig feide med doktor Petersen og frue (politimester Petersens foreldre). Madam Blæres rolle i dette stykke hadde den tildelt fru Petersen, som imidlertid nektet å spille den. Pastor Wergeland hadde personlig overbrakt henne den og forsøkt å overtale henne. Men hun brukte som påskudd sine mange huslige sysler og rollens størrelse, hvorfor hun sendte den tilbake. Den 17. januar sendte så direksjonen henne dette alvorlige skriv:

"Som de som skal påse at Selskabets bestemmelser overholdt, at dets mål for felles fornøyelse med forenede krefter skal kunne bli oppnådd, ser vi oss brakt til den ubehagelige nødvendighet enda en gang med vennskapelighet å anmode fruen om å motta den tilbudte rolle i Borgermesterfamilien. Da fruen enda ikke har spilt i vinter; da ethvert av Selskabets medlemmer frivillig har påtatt seg å utføre de roller som bestemmes av Direksjonen som til enhver tid bestreber seg med skjønnsomhet å finne en rolle som passer for den enkeltes evner og anlegg, vil et utslag som gjelder vegring mot å spille, til enhver tid kunne få flere følger, og sjeldent unngår å vekke misnøye hos de øvrige, samtidig som den også bringer Direksjonen i forlegenhet, idet vi også i denne anledning har sett at Mad. Isachsen og jomfru Framery straks sendte deres roller tilbake da de fikk høre at fru Petersen ikke tok imot sin rolle, og jomfru Gjertsen av samme grunn vegret seg for å spille. Direksjonen får derfor hyppig høre ytringer av misnøye fra de av medlemmene som ofte spiller, som om Direksjonen bare brukte dem til de andre medlemmenes fornøyelse, som om enkelte bare skulle arbeide, og andre kun skulle more seg. Slike uttalelser som ikke kan være annet enn ubehagelige for Direksjonen, fordi der skulle være tid nok til å lære selv den lengste rolle, dette etter som stykket ikke skal oppføres før etter Kongens gebursdag; og endelig, da det ikke skal ymtes om å

spille offentlig når fru en under hånden tilkjenne gir for oss at det er på grunn av de mange hun skjønner om. Derfor har vi virkelig det håp at Fruen, for å bevare den gode harmoni i vårt nå så tallrike Selskab, for å bevare sitt gode navn og rykte, og samtidig for å spare Direksjonen for ubehageligheter, og også for å lette Deres bestrebelser for Selskabet fornøyelser, ikke unnsår Dem for å ta den tilbudte rollen." (Til den som føler behov for å få med seg alle høflige vendinger i brevet, henvises til originalen).

Som svar mottok Direksjonen fra dr. Petersen i et brev datert 21. januar som de selv betegnet som en fornærmelse. Etter på ny å ha anført "huslige sysler" som årsak til fru Petersens vegring, slutter doktoren slik: "Et mere alvorlig brev kunne ikke Direksjonen skrevet til noe medlem om denne så vrangvillige nekting til å spille, i alle fall ikke til noe fruentimmer. Det må altså foreligge en grunn til denne likeså alvorlige som usedvanlige fremgangsmåte, som jeg ikke kan gjennomskue, men jeg håper at Direksjonen likevel vil unnskylde at min kone for tiden ikke ser seg i stand til å utføre noen rolle".

Med brevet fulgte rollen enda en gang i retur, hvoretter det må ansees som gitt at fru Petersen ble ekskludert av Selskabet. Den 7. mars ble "Borgermesterfamilien" oppført med fru J. Fangen som Madam Blære.

Avisens side 5.

Høsten 1812 kom det igjen knute på tråden mellom Selskabet og generalskipsmåler Olrog. Han påsto nemlig at Selskabet hadde brutt kontrakten, hvorfor han forlangte grunnleien forhøyet til 200 Riksdaler, eller kontrakten hevet. Da direksjonen ikke kunne erkjenne å ha misligholdt kontrakten, besluttet generalforsamlingen den 5. oktober heller å la Olrog anlegge prosess enn å gå med på hans forlangende.

Imidlertid arbeidet Selskabet videre og gav sine regelmessige forestillinger utover hele vinteren. Den 27. februar 1813 lot det til at Olrog ville gjøre alvor av sin trussel idet han hadde innkalt Selskabet til Forlikskommisjonen. Men nå nøyde han seg med å forlange grunnleien forhøyet til 50 Rdlr. Den sammenkalte generalforsamling besluttet å ikke inngå forlik, men heller la Olrog prøve å kreve sin påståtte rett for domstolen. Antagelig har Olrog bare villet forsøke et skremmeskudd, for det kan ikke ses at det ble anlagt noen sak.

I september 1812 hadde Direksjonen holdt møte for å rådslå om det burde oppføres et stykke til inntekt for de sårede og de falnes etterlatte etter slaget ved Lyngør. Men delvis fordi direksjonen snart skulle gå av, og dels på grunn av de forestående reparasjoner ved Teateret, ble planen foreløpig oppgitt.

Den 3. september 1813 ble derimot, med skuespiller og Dannebrogsmann Knudsen, assistert av Selskabets medlemmer, oppført komedien "Epigrammet" (komedie i 4 akter av August v. Kotzebue) til inntekt for "falne norske Krigeres efterladte Enker og Børn". Denne forestillingen innbrakte ikke mindre enn 1659 Rdlr. netto. Dagen etter ble samme forestilling gitt til inntekt for "Byens Husarme", og denne innbrakte 1064 Rdlr. Tross de arme tilstander må det ha vært adskillig velstand, og i hvert fall stor offervilje, i Kristiansand.

Hele 1814 ser det ut som om Selskabet har arbeidet uten at noen større begivenheter har grepet forstyrrende inn. Prøver ble holdt og forestillinger gitt hele året uten spor av avbrytelser. Til de grader må Kristiansand ha vært fjernet fra skueplassen for de store politiske omveltninger. På ett eneste punkt har dette året satt

merke i Selskabets annaler. Den 5. november ble det nemlig fattet en beslutning av Direksjon og representanter som tilsa at Teatret fikk et tilløp til en restaurasjon. (La oss kalle det et snev av restaurant drift). Det ble nemlig tillatt for konditor Berner å innrede et værelse til restaurant, hvor fra han fredag og søndag kunne selge punch, sjokolade m.m.; men på generalprøvene i særdeleshet, så vel som til barn i alminnelighet, må det ikke foregå noe salg. Det ble satt som en uttrykkelig betingelse.

1815 må ha vært et kronår for Selskabet. Medlemmenes antall var da steget til 324. Det ble da besluttet at det samlede antall ikke måtte overstige 330.

Allerede i lengre tid hadde Selskabets lover på flere punkter vist seg uheldige og ufullstendige, hvorfor det ble nedsatt en lovkomité. I mars 1815 kom det en første innstilling fra denne. I den anledning ble det 27. mars avholdt en Generalforsamling, der følgende beslutning ble vedtatt som lov:

"Fra den hidetil gjældende Bestemmelse i Følge hvilken uindfødte ikke kan tilstædes Adgang til Selskabets Forestillinger, bør saavel Svenske som Danske være undtagne". Videre ble det bestemt at Teatret skulle underkastes en fornøden reparasjon, og til dekning av disse utgifter skulle det bli forsøkt gitt en forestilling, der billettprisen skulle settes til 2 Rdlr. Kun medlemmene skulle ha adgang til forestillingen.

Det later til at Direksjonen ikke har vært streng nok til å etterkomme Generalforsamlingens bestemmelser; for den 24. mai mottok den et temmelig kvast skriv fra representantene hvor det ble minnet om deres plikt til å påse at Selskabets interesser blir overholdt, slik at det ikke blir slurvet med dette for derved å risikere å komme i ansvar overfor kontrakten. Dessuten vil det å unnlate at stykker blir oppført også gå ut over selskapets økonomi. Skrivelsen sluttet slik: *Vi vil altså herved på Selskabets vegne, på en vennlig måte anmode den ærede Direksjon om å gjennomføre de vedtatte bestemmelser, eller om ikke (hvilket vi ikke bør anta) meddele oss for sikkerhet skyld, hvilke årsaker som hindrer at dette bli gjort.*

Denne temmelig drøye reprimande har nok gjort den tilsiktede nytte; for den 30. juni ble "Kjærlighet uten strømper" oppført, og en epilog fremført av hr. A. Gjerdrum. Forestillingen innbrakte 974 Rdlr. Videre ble en liknende forestilling, "Saragossas beleiring" gitt den 14. november. Her var inntekten 771 Rdlr.

Høsten 1815 har nok Selskabet hatt vanskeligheter med å få orkesteret besatt. Formodentlig har det Musikalske Selskab sviktet. Forhandlinger med dette Selskab om å engasjere hr. C. Groth fra Christiania, strandet på hans forlangende om 4000 Rdlr. årlig. Derimot ble det i møte den 3. november bestemt at Regimentets musikere, til like med flere fra organists Storms musikere på beste måte skulle oppmuntres til å utfylle det Musikalske Selskabs plass. Denne ordning må det virkelig ha lyktes å få i stand.

Igien må der ha vært klager over misbruk av billettene, for ved generalforsamlingen den 29. november ble følgende vedtatt ved lov som offentlig skulle bekjentgjøres:

"Den av medlemmene som hos Direksjonen forlanger fri billett for en reisende til en av Selskabets hovedforestillinger, bør egenhendig gi en skriftlig erklæring om vedkommende persons navn, stand, fødeland og oppholdssted. Dersom det så, mot formodning, skulle oppdages noen misligholdelse ved dette, vil vedkommende rekvirent av billetten straks ekskluderes av Selskabet."

Denne drastiske beslutning er et temmelig utvetydig bevis på at Selskabets strenge ånd enda ikke hadde gjennomgått de store modifikasjoner.

1816 begynte Selskabet sine forestillinger allerede 1. januar med skuespillet "Utstyret", som ble gitt til inntekt for "byens husarme". Etter denne vakre begynnelse fortsatte man på vanlig måte. Den 30. mai ser vi for første gang at "Comediehuset" er blitt utleid for sommeren. Det var til de herrer Paran Winther & Co. som ga forestillinger i "Linedans, Gymnastikk og Pantomime".

I september gjenopptar Selskabet sin virksomhet etter at de først har meddelt D'Hr. Paran og Winther at de må trekke seg ut av "Comediehuset".

Noe av det første Direksjonen måtte sørge for, var å få en orden på orkestermusikken, som igjen synes å ha visse mangler. Den 25. september sender den derfor herrene grosserer Georg Moe, Thomas Heyerdahl, Georg Sebbelow, informator Brøgger og kjøpmann Ths. Thygesen følgende skrivelse: En så vesentlig ting som et orkester er ved de dramatiske forestillinger, ønsker undertegnede direksjon å få ordnet dette så godt som mulig. I denne anledning, og da vi for tiden må innskrenke oss til å bare benytte blåseinstrumenter, tillater direksjonen seg så ydmykt å be de høyst ærede herrer om å sørge for assistanse til orkesteret ved forestillingene i det kommende sesong. (Det fører for langt å utbrodere alle høflighetsfraser i brevet.) Men de ber så ydmykt om å yte Selskabet denne uvurderlige tjeneste. Blant annet nevnes at om musikkøyntnant Tobiesen mulig kunne delta så langt hans direktørstilling tillot. Om Storm og Jensen kunne spille fioliner, og om hr. Schønne kunne spille kontra bass. Brevet slutter med at direksjon mener at det med de herrers hjelp ville orkesteret bli særdeles komplett.

De spurte herrer må virkelig ha stilt seg imøtekomende, for man ser ikke at orkesteret i denne sesongen har voldt Direksjonen noe videre hodebry. I mange år fremover har da også orkesteret vært fylt opp med amatører, som med stor villighet har assistert ved alle forestillinger.

Den 22. november (1816) oppførte Selskabet lystspillet "Galningen" av Kotzebue. Det må ha vært denne forestillingen Camilla Collett (Henrik Wergelands søster) omtaler i erindringsboken "I de lange netter". Hun forteller her at hun som barn var med sin tante, fru Glückstad, i teateret i Kristiansand og så "Galningen". I den scenen hvor galningen styrtet seg ut av vinduet, ble hun "så forfærdet og begynte at græde, så hun måtte føres ut, hvorefter hun fikk dyktig skjend" (Camilla var den gangen nær 4 år gammel).

Årene 1817 -1818 kan det ikke sees å ha vært noen dypere merker i Selskabets fortegnelser. Den 14. mars oppførte de "Gulldåsen", der frøken Lise Hagerup, generalmajor Hagerups datter, første gang opptrer på de skrå bredder. Denne dame, som var ualminnelig kvikk og dessuten i besittelse av et uomtvistelig komisk talent, kom i mange år til å være en av Selskabets beste støtter. Sammen med frøken Hagermann, løytnant Tobiesen, kaptein Arenfeldt og løytnant Meydell ses hun å ha opptrådt i et flertall av de stykker som utgjorde Selskabets repertoar.

I september 1817 henvendte Direksjonen seg på ny til de herrer konsul Moe, Heyerdahl og Brøgger samt Thygesen med anmode om å assistere i orkesteret også kommende vinter, men mottok et negativt svar. Om de senere har ombestemt seg, kan ikke sies med sikkerhet, men det fremgår at de i 1818 igjen spilte i orkesteret.

Dette året skulle man tro at Selskabet hadde gjort et storartet varp, for den 27. mai skrev Direksjonen følgende brev til major Dietrichson: "Da direksjonen for det nye Dramatiske Selskab anser den av Deres Velbårenhets 3 etasjers kakkelovn, som har vært utlånt til Selskabet og som til nå har blitt stående i Teateret, som helt uunværlig og dertil

finner den betaling som nå kreves for ovnen, 25 Spdr, som svært billig og langt under prisen for hva i dag måtte betales for anskaffelse av en tilsvarende ovn, så tar Direksjonen med stor glede i mot Deres storartede tilbud om å overlate denne til oss for nevnte sum, og sender Dem med glede det antydende beløp i vedlagte anvisning." (De lange høflighetsfraser er her litt forkortet). Den uunnværlige og makeløse tre etasjes kakkelovn ble således "ved major Dietrichsons oppofrelse og Direksjonens store nidkjærhet ervervet for Selskabet".

Den 13. desember 1818 meldte løytnant Tobiesen at herrene Moe, N. og T. Heyerdahl som fra sesongens begynnelse hadde assistert i orkesteret, nå hadde frasagt seg for fremtiden å møte i orkesteret fordi musikanter Jensen, som hittil hadde vært engasjert til å spille ved forestillingene, ville forlate byen, hvorfor de nevnte herrene fant ikke da kunne utføre noe musikk. Det ser ikke ut som om Direksjonen har vært likeså ivrige for å engasjere Jensen og beholde de nevnte herrer, for etter at den har opplyst til Jensen de vilkår som Selskabet kunne tilby, men som han da avslo fordi han hadde fått bedre tilbud i Stavanger, slutter brevet til herrene: "- således kan Direksjonen ikke under noen omstendigheter innlate seg på å engasjere Jensen, likeså lite som den kan foreta seg noe som hindrer de meldte herrers oppsigelse." Derimot hadde løytnant Tobiesen, som allerede hadde opparbeidet seg et stort navn gjennom fortjenester ved orkesteret, godhetsfullt lovet å søke i det herværende korps musikkpersonale etter best mulig støtte hva angikk musikere. Dette var ytringer som ble mottatt med den største begeistring av den øvrige del av Direksjonen, som ved dette fikk enda et bevis på løytnantens elskverdighet, og enda en gang hvor mye Tobiesen ofret for det Dramatiske Selskab. Noe de øvrige medlemmer applauderte i samme grad som Direksjonen gjorde.

1819 begynte man forestillingene den 13. januar med "Enken og Enkemannen", samt "De to sedler". Men allerede den 15. januar lider Selskabet et virkelig tap idet løytnant Tobiesen på grunn av sykdom fratrer Direksjonen. Den 26. januar arrangeres det en særlig festforestilling på kongens fødselsdag. Öhlenschlägers (syngestykket) "Freias Alter" og "Hædersdagen" av N. A. Andersen (antagelig et leilighetsstykke) ble oppført. Utenfor Comediehuset var 8 bekranse anbrakt (skal vel være vegkranser. Benyttet B i stedet for V som jo er svært like i gotisk skrift) og den fornødne vakt rekvirert for overholdelse av orden. For de embedsmenn som oppholdt seg i byen og fem av byens første borgere var tilgodesett med billetter til denne forestillingen. For kassens regning var det ordnet med trykking av 350 eksemplarer av "Hedersdagen" som ble utlevert til publikum ved inngangen, unntagen til de første autoriteter som det var tilsendt separate eksemplarer, pent innbundet.

Dette år ser det ut for at Selskabet har utfoldet en riktig dramatisk virksomhet. Ikke mindre enn 14 stykker ble oppført. I løpet av sesongen ble betydelige forbedringer ved Teatret utført, og diverse dekorasjoner anskaffet. Om dette ble det ved generalforsamlingen 3. september gjort rede for, samtidig som det da også ble klargjort om de innkomne bidrag til reparasjonene. Samtidig ble det også vedtatt flere lovparagrafer. Bl.a. også 3 angående det evindelige spørsmålet om billetter til de reisende, hvorved dette på ny ble omstendelig utredet. Samtidig ble der innført forbud mot røking i teaterbygningen, unntagen i "mannfolkenes påkledningsværelse". Endelig ble det også besluttet om etablere en egen avdeling til orkesteret, som skulle hete "Musikk Avdelingen", og hvis medlemmer skulle kalles "Musiserende medlemmer". Avdelingen skulle ledes av en direktør. De av Selskabets medlemmer som spilte et instrument skulle innbys til å inntre i musikkavdelingen. De skulle vær fritatt fra å betale

så vel kontingent som inntredelsespenger. For øvrig skulle musikkdirektøren engasjere det nødvendige antall musikere. Til musikkdirektør ble kaptein Tobiesen valgt. Direktøren opplyste også at konsul Reinhardt hadde "ofret" Selskabet 40 Rdlr. som var medgått til den musikalske delen. Oppfordringen til å melde seg til orkesteret må ha hatt det tilsiktede resultat, så et tilstrekkelig antall meldte seg til dette.

Fra nyttår 1820 til sesongens slutt i april hadde Selskabet gitt 4 forestillinger. På grunn av de reparasjoner som var utført på bygningen, var man kommet i en underballanse på 300 Spd. , hvorfor der på generalforsamlingen den 1. mai ble enstemmig besluttet å belaste et beløp på 210 Spd. fordelt på samtlige betalende medlemmer. De øvrige 96 Spd. håpet direksjonen å få dekket over neste sesongs regnskap. Den resterende del av året forløp uforstyrret hen under iherdig virksomhet fra Selskabets side.

Forhandlingsprotokollen for 1821 gir et ganske betegnende bevis på at Selskabets formål ikke har vært "blot til lyst". Den 8 april holder nemlig Direksjonen og representanter et møte for å ta beslutning angående et innkommet skriv tollkasserer Gunnerius som søker om det kan bli gitt en forestilling til fordel for ham og hans familie. Etter nøye å ha drøftet saken, fant herrene at det ikke kunne komme på tale for tiden å gi en forestilling. Dette dels for problemer med å få rollene besatt, og dels av flere grunner som den for tiden herskende sykdom etc., derimot besluttet man at Direksjonen kunne forsøke å få til en liste til hjelp for tollkasserer Gunnerius, som da kunne sendes rundt til medlemmene. En slik plan ble derfor utferdiget som foreslått , og 12. april sendt ut til sirkulasjon blant medlemmene. Der er ikke tall som viser hvor meget som kom inn ved denne anledning.

Den 16. april 1821 ble det holdt generalforsamling hvor blant annet en fornøylig sak behandles. Ved siste forestilling hadde nemlig megler Waage på en truende og uhøflig måte søkt om å få billetter til en reisende, enda det blev forklart ham at det bestemte antall allerede var utlevert. Dette ble nå påtalt til Selskabet. Saken ble likevel avgjort i minnelighet ved en nesten tragikomisk episode, idet hr. Waage var tilstede på generalforsamlingen og ba Selskabet om tilgivelse for det passerte, og *lovet at han for fremtiden aldri skulle gjøre seg skyldig i den slags uartigheter.*

Samme dag ble Teatret overlatt til herrene løytnant Petersen, kaptein Tobiesen, kapt. Arenfeldt og U. Gierdrum til å gi en eller to forestillinger til beste for byens fattige. Den 11. mai ser vi også at det er oppført "Det hemmelige ekteskap". Denne forestilling ble annonsert slik i avisene: "For å lindre den elendighet som herjende sykdommer volder blant våre trengende medmennesker, har noen av våre venner slått seg sammen for å gi en forestilling til beste for disse ulykkelige, og oppføres således på det dramatiske Selskabs Theater". Hvorfor Selskabet selv ikke denne gang, som vanlig er, har påtatt seg å spille, kan vi ikke se noe sted. Mulig har de ikke trodd at det var hensiktsmessig å gi enda en forestilling, da det så sent som 11. mars ble oppført "Freias Alter" til inntekt for de trengende.

Ved generalforsamlingen 15. oktober s.å. ble fattet følgende bestemmelser:

- 1 Unge mannfolk som er sønner av Selskabets medlemmer, eller som kan anses som slike, har adgang til generalprøvene så lenge de frekventerer skolene eller mottar undervisning som elev.
- 2 Døtre av Selskabets medlemmer, eller slike unge damer som kan anses som like med døtre av huset, kan få adgang til generalprøvene, endog etter at de er

konfirmert , så lenge de av mangel på plass ikke kan få adgang som faste medlemmer; dog påligger det dem forpliktelsen om at når de er konfirmert og der er fruentimmer plasser ledige, da skal de la seg inntre som ordentlige medlemmer av Selskabet, hvis de fremdeles vil delta i samme fornøyelse.

3

De medlemmer som utfører roller, dette gjelder så vel damer som mannfolk, kan overlate sine billetter til fremmede reisende. Dette gjelder for den kvelden som de selv spiller og derfor ikke kan gjøre bruk av billetten, når dette på forhånd er avtalt med Direksjonen. Billettene kan uten forskjell overlates av fruentimmer til mannfolk og av mannfolk til fruentimmer”.

Ved den siste bestemmelsen hadde et lenge og hyppig debattert tema endelig fått en lykkelig slutt.

Avisens side 6:

Om året 1821 er det på samme vis som året 1822, lite å bemerke. I juli 1822 har man igjen et bevis på Selskabets posisjon over det hele land, idet der fra statsfysikus Holst i Christiania kom et forslag (henstilling) om årlig å la det oppføres to forestillinger til inntekt for et Dollhus (dårehus/asyl) under oppførelse. Hva resultatet ble, kan ikke sees noe sted. Men forestillingene er i hvert fall ikke blitt gitt.

Den 25. oktober 1822 oppførtes Jacob v. Thyboe ”med særdeles hensyn til at det i år er 100 år siden Holbergs stykker første gang ble oppført på den danske scene”. Etter forestillingen ble det fremført en epilog forfattet av kontrollør Anderson.

Den 29. september 1823 volder orkester-musikk spørsmålet den stakkers Direksjon vankeligheter igjen, idet 4 medlemmer av Musikkavdelingen, herrene kapteinene Tobiesen og Broch, kaptein-løytnant Petersen og løytnant Bronn meldte seg ut av avdelingen da de hadde følt seg fornærmet av en ytring fra forvalter Fleicher hadde kommet med på siste generalforsamling hva angikk musikken. Direksjonen holdt i den anledning møte med Musikkavdelingen og forsøte å få saken ordnet. Men det lyktes ikke. De øvrige musiserende medlemmer erklærte på forespørsel, at ”de uten de fire herrene ikke så seg i stand til å prestere noen orkestermusikk.” Saken ble henvist til generalforsamlingen, som ble holdt 4. oktober. Etter lange forhandlinger ønsket Direksjonen å høre Selskabets stemme om hvorvidt de delte forvalter Fleischers syn hva angikk Selskabets Musikk Avdeling slik som de var ytret, eller ikke. 23 stemmer erklærte seg mot ytringene, mens kun tre stemte seg enige i uttalelsen. De fornærmede herrer forlangte å få en betenkingsfrist til å avgjøre hvorvidt dette utfald kunne anses tilfredsstillende. I møte den 14. oktober kunne så Direksjonen meddele representantene at kaptein Tobiesen, kaptein Broch og kapt. løytnant Petersen igjen hadde innmeldt seg i Musikkavdelingen. Den farlige krise var således over, og Musikkavdelingen kunne fortsette sin samfunnsnyttige virksomhet.

1824 gav Selskabet flere store forestillinger, blant andre dramaet ”Idda” av Enevold Falsen, med en meget stor rollebesetning. Biskop Munch hadde forfattet en prolog som ble fremført av løytnant Erichsen. Videre ble det i samme sesong oppført ”Den politiske Kannestøper” med konsul Gjerdrum som Herman von Bremen, fru Willoch som Geske og løytnant Thestrup som Hendrich.

Den 11. februar ble det holdt generalforsamling hvor det ble vedtatt følgende "snurrige" bestemmelser:

1. "At den lov som gir konfirmerte skoleelever adgang til generalprøver, oppheves.
2. Kun medlemmers barn, søskener og dem som er i huset hos et medlem og i barns sted, og som er over 6 år, gis adgang til generalprøvene, og kun for så vidt som barnas alder virkelig utfordrer en ledsager, skulle medlemmene være berettigede til å la dem ledsage av en tjenestepike, hvor mange barn der enn måtte være i én familie. "Tjenestekarle" eller andre mannfolk, unntatt medlemmene selv, kunne således ikke passere for ledsagere med barn, og overlates det til de representanter der står ved inngangen, å bedømme hvorvidt noe har ufoørnøden ledsaker, der i så tilfelle avvises".

Den 26. februar ble der igjen holdt generalforsamling som vedtok en ekstrakontingent på ½ Speciedaler for hvert medlem til dekning av kassens store utgifter, blant annet til anskaffelse av en kalesjevogn, oppussing av Teatret, forandringer ved belysningen m.m.

Samme dag hadde Selskabet en kinkig sak til behandling. Kaptein Omeyer hadde nemlig i en skrivelse av 1. februar beklaget seg over at "stiftsprost Stabel hadde tiltalt ham på en fornærmelig måte men hans sto ved døren i egenskap av representant" (Representant i Selskabet). I håp om å få denne sak ordnet uten at det ble en offentlig sak, hadde en av Direksjonen henvendt seg til stiftsprosten for å klargjøre for ham hva som formelt kunne misforstås ved denne hans fremgangsmåte. Stiftsprosten syntes å forstå rimeligheten av dette, og det ble derfor antatt at det ville bli sendt en erklæring fra denne, en unnskyldning om dette som da ville være tilfredsstillende for kaptein Omeyer. Men i stedet sender stiftsprosten et skriv datert 25. februar, hvor han gjentar de uttalelser som han hadde kommet med, samtidig som han denne gang også retter skytset mot Direksjonen. Saken ble så drøftet av forsamlingen, hvor stiftsprosten tross underretning ikke møtete. Resultatet blev at Selskabet med 16 stemmer mot 6 uttalte sin misnøye med stiftsprost Stabels utsagn mot kaptein Omeyer. Hermed var denne æres-sak oppe og avgjort.

Den 28. desember ble det ved en ny generalforsamling endelig stemt igjennom at ethvert medlem, når det ikke selv ønsket å overvære forestillingen, kan overlate sin billett til en fremmed reisende, "dog således at en mannspersons-billett ikke kan benyttes uten at det er et mannfolk som skal gjøre bruk av billetten, og en fruentimmerbillett kun av et fruentimmer".

Hele 1825 forløp uten noen merkelige begivenheter, i alle fall uten noen spesielle bemerkninger i protokollen. Den viser bare at der i begge sesonger er arbeidet for full damp, og der i alt er oppført 8 stykker.

1826 har især satt merker på lovgivingens område. Den lovkomiteen som lenge hadde vært i virksomhet, hadde nå endelig fullført sitt arbeid, slik at generalforsamlingen den 31. august kunne vedta nye lover, slik at de til nå gjeldende lover kunne settes ut av kraft. De nye lovene er bygget på den samme ånd og på de samme prinsipper som tidligere. Å gå nærmere inn på dem ville bli alt for vidløftig, hvorfor det her kun siteres den i loven ledsagende, ganske så betegnende innledning, som lyder slik:

"Da det Dramatiske Selskab i Christiansand, efter dets natur, må ha samme formål (hensikt), som ethvert annet privat samfunn av lignende beskaffenhet, så blir det en selvfølge at, likesom Selskabets subsistance (utkomme/underhold) beror på nøyaktig overholdelse av dets statutter og lover i alminnelighet, således at hensikten alene kan

ventes oppnådd ved punktlig oppfyllelse av følgende betingelser i særdeleshet, nemlig: at det til dekning av nødvendige utgifter, tilflyter Selskabets kasse nødvendige beløp til bestemte tider, og at de roller som av Direksjonen blir tildelt de enkelte medlemmene, slik loven sier, blir tatt imot og utført uten vegring av det enkelte medlem.

Skjønt det vel alltid vil være Selskabet maktpåliggende å kunne virke til høyere hensikters befordring, slik som ved visse passende anledninger å bidra til å lindre fattigdom og nød. Dette, som vel tross alt ligger utenom denne forenings hensikt eller formål, kan derfor ikke pålegges som en plikt, verken for det enkelte medlem i alminnelighet, eller for Selskabets Bestyrelse i særdeleshet.”

På basis av dette program og støttet av de vedtatte lover, så Selskabet nå fremtiden freidig i møte.

Høsten samme år hendte det noe som neste hadde gitt anledning til en ”palassrevolusjon”. Dette hang slik sammen: Den 21. september var Selskabet sammenkalt til generalforsamling. I 1 ½ time satt Direksjonen tålmodig og ventet uten at et eneste medlem innfant seg. Dypt krenket over denne likegyldighet, som Direksjonen var tilbøyelige til å anse som ringeakt mot seg, sendte den ut et sirkulere til samtlige medlemmer hvori den meddeler at den nedlegger sitt mandat og melder seg ut av Selskabet. Samtidig innkaller den til ny generalforsamling til 26. september til valg av Direksjon. Der innfant det seg en meget tallrik forsamling. Da Direksjonen hadde meddelt forsamlingen møtets hensikt, fremsto generalløytnant Arenfeldt, grosserer D. S. Mørch og konsul Reinhardt og ytret ønske og begjæring om at Direksjonen ville anse det passerte som glemt, og et ønske om at de ble fortsatt sittende som Direksjon. Det ble derpå avgjort at forslaget skulle underkastes ballottering, og da dette deretter med et flertall på 32 ja stemmer mot 9 nei stemmer, ble det deretter besluttet at dette var den alminnelige stemme, så sant den nærværende Direksjon, med forbehold om rektor Boyes erklæring, som ikke var til stede, ikke kunne nekte å oppfylle Selskabets så alminnelig uttalte ønske. ”De vrede Guder havde ladet seg forsonet, harmonien var gjenopprettet i Selskabet”.

Også året 1827 gav et rikt dramatisk utbytte med i alt 8 hovedforestillinger. Sesongen åpnet 12 januar med ”Trolovelsesringen”, hvor rektor Boye, løytnant Lund, fru Kervel, kaptein Omeyer og frøken Hagemannopptrådte.

Den 3. mars må Direksjon og representanter opptre som fredsmevlere mellom Selskabets kasserer, kjøpmann Benneche og amtsfullmektig Lund, idet sistnevnte hadde sendt en grov og fornærmelig skrivelse, fordi kassereren hadde nektet å utlevere hans billett uten først å betale skyldig kontingent. Begge parter var bedt om å møte Direksjonen, men kjøpmann Benneche meldte forfall. Imidlertid mottok Direksjonen en skrivelse fra ham, hvor han krevde innkalling til en ekstraordinær generalforsamling. Samtidig var det fra hr. Lund kommet en skrivelse med en ”Æres Erklæring” for Benneche. Denne fant Direksjonen å være en tilstrekkelig satisfaksjon, men Benneche holdt på sitt forlangende om at en generalforsamling skulle avgjøre ”om fullmektig Lund etter det passerte bør vedblive at være medlem i Selskabet”. I den anledning hadde da Direksjonen sammenkalt representantene for å fatte en beslutning. ”Under denne sak derpå følgende meget vidløftige diskontering, fremsatte konsul Reinhardt følgende forslag: at saken skulle avgjøres på den måte at Direksjonen og representantene felles tilskrev fullmektig Lund og tilkjennegav ham på Selskabets vegne dets billige mishag med hans utilbørlige og høyst uartige og grove skrivelse til Benneche.” Da de tilstedeværende var uenige om hvorvidt en generalforsamling skulle innkalles eller Reinhardts forslag skulle godkjennes, ble det foretatt en ballottering der utfallet ble at

det siste (forslag godkjennes) ble vedtatt med 11 ja, mot 2 nei. Med dette var det over med den ubehagelige feiden.

Den 1. mai 1827 holdes generalforsamling som bestemmer at det skal ansettes en flink Musikkfører i orkesteret med en inntekt på 100 Spd. årlig - dog skal han kun ansettes for ett år av gangen.

I august nekter løytnant Thestrup å ta imot utnevnelsen til Direktør, og truer med å melde seg ut av Selskabet om han ikke blir fritatt fra vervet. Da Direksjonen fant at de ville lide et stort tap om de mistet ham, lot de denne gang lovene vike og innkalte "reserven" grosserer Andorsen.

I august og september s.å. gir for første gang et fremmed skuespillerselskap forestillinger i Teatret. Det er det danske Olsenske Selskab som gjester Christianssand og leier Comediehuset for disse to månedene. Direksjonen anfører selv dette som en for Selskabet uheldig disposisjon. Antagelig har Olsen ikke betalt leien, og derved forringet det dramatiske Selskabets økonomi, samtidig med at Selskabets dramatiske virksomhet er blitt hindret.

Året 1828 står som et sørgelig merkeår i Selskabets annaler. Med det begynner tydelig dets nedgangs og forfallsperiode. Den 8. desember 1827 fatter nemlig generalforsamlingen en meget uheldig bestemmelse idet den overdrar Teatret for hele vintersesongen til den danske skuespillerdirektør Bigum. Dette virket fullstendig lammende på Selskabets virksomhet. Året 1828 kom derfor til å bli et av de minst fruktbare årene. Like til den 19. november da "Medbeilerne" ble oppført, ligger virksomheten fullstendig i dødvanne. Medlemstallet går ned, mens gjelden øker. Direksjonen prøver å fraskrive seg ansvaret ved å skylde på det forrige styre. Dette ved å hevde at det var dem som hadde oppført det uheldige lystspillet "Fugleskydningen" og leiet Teatret ut til Olsen. Heller ikke kontrakten med Bigum ble noen lukrativ affære. Hans selskap gjør ikke lykke på grunn av manglende krefter. Bigum dør og etterlater selskapet i en misligholdt forfatning. Det Dramatiske Selskabs Direksjon anstrenger seg nå for igjen å bringe Selskabet på fote. De prøver å komme i gang igjen med nye forestillingene, men har vanskeligheter med å få rollene besatt. Den 20. september 1828 bemyndiger så generalforsamlingen Direksjonen om å engasjere et skuespiller selskap, hvorfor denne forhandler med fru Bigum som fremdeles oppholder seg i Kristiansand med rester av sine skuespillere. Betingelsene er at hun skal styrke sitt selskap med dyktige krefter. Dette går hun med på, men til Direksjonens store skuffelse viser det seg, etter lang tid, at hun har holdt dem for narr med løfter, og erklærer seg ute av stand til å oppfylle kontrakten. Direksjonen finner da ut at de ikke har annet å gjøre enn å gjenoppta sin virksomhet så godt det lot seg gjøre. Endelig, den 19. november lyktes det å oppføre "Medbeilerne" (Comedie i 5 akter fra 1798 av Richard Brinley Sheridan), og også i desember å kunne fremføre lystspillet "Hvilken av dem er bruden?" (Lystspill i 5 akter av Johanna Franul von Weissenthurm). I det siste stykket ses fru Kjørboe, kaptein Sibbern og frue, Robert Major junior og fru Kjerulff å ha opptrådt.

1829 begynte ikke stort lysere enn det foregående året sluttet. I hele første halvår er kun notert de to stykkene: "Feiltagelserne" og "Bonton i Borgerstanden". I andre halvår er det spor til mer liv i Selskabet, som da det først den 19. november får oppført "Sannhet har rett", tar seg sammen til i løpet av desember å få oppføre fire stykker. For øvrig inneholder protokollen for dette året lite av interesse.

Året 1830 står omtrent på samme nivå som forrige år. I alt gis 5 forestillinger. Men at det er gått sørgelig tilbake med Selskabet viser Direksjonsforhandlingene den 23. januar i anledning forberedelsene til høytideligholding av Kongens navnedag 28. januar. Da Direksjonen forutser at medlemmene ikke på langt nær vil være tilstrekkelige til å fylle Teatret denne kvelden, så beslutter den seg for ikke å sende ut liste for påtegnelse til slik fest. I stedet sender de et sirkulære til medlemmene med oppfordring om å tegne seg "for de personer av deres familie som tidligere har vært medlemmer, samt til deres konfirmerte døtre, selv om disse ikke har vært medlemmer tidligere."

Navnedagen kom, og festforestillingen ser ut til å ha vært både pompøs og vellykket. Rektor Boye hadde skrevet et forspill med sanger i anledning dagen. Forestillingen startet med avsyngelse av nasjonalsangen, akkompagnert av orkesteret. De damene og herrene som opptrådte i forestillingene, var oppstilt i losjen hvorfra de utførte sangen. Etter siste vers gikk teppet opp for forspillet: "Hjemkomsten til fædrelandet", hvori sanger med humoristisk og satirisk innhold ble fremført i forskjellige drakter, sammen med musikere, som alle bekranset støtten hvor hans Majestets navn vistes - selvfølgelig i transparent. Da stykket var til ende ble det utropt et hurra. - Deretter ble oppført "Tegneboken" av Kotzebue. Det anmerkes i protokollen at dette stykket - og rollene til stykket - hadde kaptein Lund lånt fra Christiania dramatiske Selskab.

Ved generalforsamlingen i august klager Direksjonen også sin nød for Selskabet. Det svake antall medlemmer, "i sær av mannskjønn" i forbindelse med mangel på lyst til å spille, har gjort det umulig for Direksjonen å få satt opp mer enn 3 forestillinger i første halvår.

Forholdene synes ikke på noen måte å bedres i 1831. I januar holder Direksjonen møte med Selskabet for å redegjøre for situasjonen. Den klager fremdeles over umuligheten av å få rollene besatt. Kongens navnedag hadde den håpet å feire med oppførelsen av "Magnus Barfods Sønner". Denne forestillingen skulle da være offentlig og til inntekt for en slunken teaterkasse. Men de spillende hadde bestemt nektet å opptre på de vilkår. Direksjonen oppfordret på ny medlemmene til å støtte den i deres bestrebelser, og kassens i dens nød, men forgjeves. "Magnus Barfods Sønner" måtte derfor oppgis. Det lyktes likevel Direksjonen til slutt å få arrangere en forestilling på kongens navnedag, bestående av en prolog, forfattet av biskop Munch og fremført av rektor Boye. Alle de tilstedeværende sang nasjonalsangen, og Holbeins: "Alperosens, Patentet og Schawlet" ble oppført.

Den 11. mai var Selskabet innkalt til en ekstraordinær generalforsamling, men som et tidens tegn kan igjen anføres at ingen møtte. Det var Direksjonens plan her å melde om den fortvilte situasjonen. Kassen var tom. Det var utbetalt regninger til et beløp av 102 Spd. Da medlemmene ikke ville spille, men sendte sine roller tilbake, hadde Direksjonen ikke kunnet få oppført de reglementerte forestillinger, hvorfor den heller ikke hadde fått inn mer enn halve kontingenten. For nå å forsøke en utvei av krisen besluttet den å fordele gjelden på medlemmene, og forsøke å få gitt noen forestillinger mot 4 mark pr. billett til fordel for kassen. Om dette ble medlemmene underrettet. Men det ser ikke ut til at sirkulæret til medlemmene har hatt det ønskede resultat. Mange medlemmer unnlot å etterkomme det, så Direksjonen ved generalforsamlingen i september igjen klager sin nød og oppfordrer til å betale det frivillige bidrag.

Et uhell hadde imidlertid også rammet Selskabet, idet Teatret var blitt utleid om sommeren til Orlamund og Miller fra Tronhjems Teater, hvorfor man hadde måttet avslå en søknad fra skuespiller Bøcher fra Christiania Teater om leie av Teatret for det samme tidsrom. Men da det var gått en tid meldte Orlamund og Miller at de ikke kom til å benytte dette år, men ønsket neste sommer å gjeste Christianssand.

Tross Selskabets vanskelige situasjon så Direksjonen seg allikevel seg i stand til å gi 3 forestillinger fra 19. november og til årets utgang.

Den 8. november ser det ut til å ha vært en mindre batalje innen Direksjonen. Det gjaldt opptagelsen av Otto Reinhardt, Edvard Reinhardt og Niels Rogstad som reisende medlemmer. Noen av Direksjonen fant nemlig at Otto Reinhardt, som arbeidet på sin fars kontor, da nesten var forpliktet til å melde seg inn som fast medlem, og at Edvard Reinhardt og Niels Rogstad som skoleelever måtte utelukkes fra å bli opptatt. Men da det ble opplyst at Otto Reinhardt snart skulle dra til utlandet for videre utdannelse, og de to andre likeledes skulle slutte skolen og reise til universitetet, så fant man å kunne godta søknaden fra dem alle tre, som også ble vedtatt etter avstemming.

En kan ikke annet enn beundre at Selskabet, tross sin vanskelige stilling, den 8. januar 1832 oppfører "Han har sin næse allevegne" (Lystspill fra 1794) til inntekt for opprettelse av et Koleralasarett. Men samtidig må Direksjonen, for å dempe en misnøye blant medlemmene for å skulle betale hele kontingenten, avertere i avisen at de på grunn av de få forestillingene kun skal betale halv kontingent.

Til festen på kongens navnedag gjøres der dette år flere forberedelser. "Stadens sivile og militære embetsmenn, samt forskjellige innvånere av begge kjønn som ikke er medlemmer av Selskabet, skulle inviteres til at bivåne bemeldte forestilling." Direksjonens beretning om festen bærer synlig preg av dens tilfredshet. Den er sålydende: "I anledning av dagen ble det gitt følgende forspill: Skueplassen forestilte en oppfylt lund; i bakgrunnen et Tempel hvor man ser gjennom en lang rekke av opplyste søyler et alter i Tempels bakgrunn, på hvilket var anbrakt en byste av kongen. På fasaden av Templet så man i transparent Kongens navnesiffer omslynget av palmegrener og der under anbrakt med glimrende bokstaver ordene "Trofast og Kjærlighet". Lunden var fylt med mennesker av begge kjønn som, i det forhenget gikk opp, sang: "Den Helt som Kongens Laurbær vant o.s.v." (Sangen var forfattet av Adjunkt Wulff).... Deretter fremsto rektor Boye som Skald, og idet han betydningsfylt pregede mot Templet i bakgrunnen, deklamerte han en prolog forfattet av biskop Munch. Etter denne fremførelsen ble det sunget en sang, forfattet av adjunkt Wulff, mens 2 jenter kledd i hvitt, bekranset kongens byste. Etter at sangen var sunget trådte Skalden frem og utbrakte dagens hyllest: "Held for Carl Johan", som istemtes under tredobbelt Hurra av samtlige tilstedeværende, mens forhenget ved det siste hurraet, rullet sakte ned. Deretter spiltes "Originalene" av Baltazar Bang".

I denne sesong oppføres enda to stykker. Det er "Brødrene Philibert" og "Den lille kjøpstad". Sistnevnte forestilling ble gitt mot betaling til inntekt for Koleralasarettet. I "Brødrene Philibert" ses student (senere konsul) Daniel Isaachsen å ha debutert som Philibert junior. I ham får Selskabet en dyktig elsker og karakterskuespiller. Om ham fortelles det flere anekdoter, som viser hans lykkelige åndsnaerværelse. I en scene kom han så totalt ut av sin rolle at endog ikke suffløren kunne bringe ham på glid igjen. Men Isaachsen lot seg ingenlunde anfekke. Med den største kaldblodighet sier han høyt til sin medspiller: "Vent, jeg går et øyeblikk inn til meg selv", hvorefter han forsvinner ut bak kulissene og lar sin forbløffede medspiller stå alene på scenen, inntil han der ute har

frisket på hukommelsen, og kommer så inn og fortsetter som om intet var skjedd. Og publikum tror at det lille intermessoet hører med til stykket. Situasjonen, og dermed også forestillingen var reddet.

Andre halvår av 1832, samt de følgende år, bærer det stadig nedover bakke med Selskabet, både i økonomisk og dramatisk henseende. Medlemmenes interesse avtar merkbart. Ulysten til å spille blir større og større, så forestillingenes antall minker stadig.

I 1833 oppførtes blant andre stykker også "Fred med de døde", som nesten syntes å være en symbolsk hentydning til Selskabets nedadgående aktivitet. (Lystspill i 3 akter). For har tilstanden i den siste tid vært alvorlig, blir den nå kritisk.

Årene 1834-35 er nemlig i høyeste grad skjebnesvanger. Fra januar 1834 til desember 1835 oppfører Selskabet ikke et eneste stykke, mens Teatret gjentatte ganger utleies i sesongen, dels til skuespiller Olsen med selskap, dels til direktør Orlamund. Ja i desember 1835 beslutter Direksjonen at kun ¼ mars kontingent skal innkreves da Selskabet hadde oppfylt sine forpliktelser så dårlig overfor medlemmene. Til sin unnskyldning fremfører Direksjonen dels medlemmenes avtagende antall, dels deres ulyst til å spille, og videre at en kontrakt med Olsens selskap om å oppføre komedier hele høsten 1834 var blitt brutt av Olsen så sent at det var umulig å få valgt stykker og å innstudere dem. Men den vesenligste årsak til Selskabets kritiske stilling er vel først og fremst å finne i den tyfus- eller nervefeber-epidemi som vinteren 1834-35 hjemsøkte Kristiansand og krevde så mange ofre. Ved generalforsamlingen i september 1836 uttaler Direksjonen angående dette:

Ved begynnelsen av året 1835 inntraff som bekjent så mange sørgelige tilfeller at enhver av Selskabets medlemmer mistet lysten til både å spille og å se skuespill oppført. Sommeren 1835 kom, og med den skulle de ordinære generalforsamling vært avholdt. Direksjonen overveide da hvordan den best kunne handle til beste for Selskabet. Vinteren og forårets tildragelser var fremdeles et trist minne for medlemmene. Det visste man, og antallet medlemmer viste dette tydelig. Ikke noe kunne gjøres uten underballanse oppsto eller de måtte utsettes for større gjeld. Inntekter hadde på grunn av den samme ulykken vært helt fraværende siste året, og dermed ikke noe regnskap å fremlegge for generalforsamlingen. Den ulykkelige direksjon melder videre at alt den hadde gjort for å få Selskabet på fote, var forgjeves. Nye medlemmer hadde heller ikke meldt seg. Det Bergenske Teaterselskap hadde i mai og juni spilt i Teatret, men den forestillingen de gav til inntekt for kassen innbrakte kun 14 Spd. Skuespiller Mayson hadde visst nok meldt sin ankomst. Men imidlertid var kassen nå absolutt tom. Til tross for den håpløse tilstand hadde ikke Direksjonen tapt motet. På dens forslag besluttet de å sende ut en inntrengende anmodning til "den dannede del" (ensbetydende med de bedre stilte) av byens innvånere om å inntre som faste medlemmer. Og innskuddet ble nedsatt til 1 Spd. Til slutt ble det vedtatt å fritta representantene fra den pålagte plikten å inspisere ved inngangen forestillingskveldene, idet dette verv inntil nye lovbestemmelser ble vedtatt, skulle pålegges medlemmene på omgang etter tilsigelse.

Vi er nå kommet til det avgjørende vendepunkt i det Dramatiske Selskaps Historie. Med dets glansperiode er det nå forbi. Dette må ikke alene skrives på den omtalte epidemis regning. Den dypeste årsak er antagelig å søke i den nye og mer realistiske tilstand som brakte romantikken til å blekne. De private dramatiske

selskapene har utspilt sin mest betydningsfulle rolle som en av kulturens bærende faktorer. De grunnlagte offentlige scener og de mange omstreifende selskaper har gjort dem overflødige, og på toppen av det hele åpnet øynene for dilettaentscenenes ofte mangelfulle prestasjoner. De private selskaper ble dermed tilføyet et støt som de ikke var i stand til å vinne over. Visst nok fortsetter de å eksistere, men kommer mer og mer i skyggen og lever en mer tilbaketrukket tilværelse. Litt etter litt senker de sine faner og blir foreninger "blott til lyst". Samtidig gjør tidens nivellerende tendenser seg gjeldende. Noe som jo vil endre deres aristokratiske og ekskluderende ånd. Selskapenes dører åpnes for alle og enhver; der spilles offentlig for betaling, og der applauderes i likhet med skikk og bruk ved de offentlige teatre. Med andre ord: Forvandlingens store lov gjør også her sin innflytelse gjeldende.

Avisens side 8.

Men tilbake til Christianssands Dramatiske Selskab. Direksjonens stilling var alt annet enn misunnelsesverdig. Kassen var tom. Teatret trengte i høyeste grad reparasjon og oppussing. Misnøyen blant medlemmene var alminnelig, hvorfor deres antall stadig avtok, så man tilslutt ikke visste hvem som var medlem og hvem som ikke var det. Man fikk dermed ikke innkassert noen kontingent. Og det verste av alt var at man derfor ikke fikk besatt rollene. Den ene etter den andre sender den tilbake uten at Direksjonen kunne håndheve loven. Over den kaotiske situasjonen følte en av direktørene, stadsfysikus Hanson, seg så fortvilet at han 11. desember 1836 meldte seg ut av både Direksjonen og Selskabet. Tross alle vanskeligheter og den nesten håpløse situasjonen, forlater likevel ikke den øvrige Direksjon den synkende skute, men anstrenger seg til det ytterste for å bringe den på rett kjøl. Det lyktes dem også å få en del nye medlemmer til å melde seg inn i Selskabet. Men alle forsøk på å få oppføre skuespill strandet på medlemmenes likegyldig og ulyst. Ikke mindre enn 5 stykker var valgt, rollene besatt og prøvene begynt; men alle forsøk måtte oppgis av mangel på skuespillere. Generalforsamlingen i 1837 var så dårlig besøkt at ingen votering kunne foretas. Direksjonen fant da, med Selskabets tilslutning, at alle dens bestrebelse måtte gå ut på å engasjere offentlige skuespillerselskaper til å opptre for i alle fall å få noen inntekter til bestridelse av løpende utgifter som skatter og vedlikehold. Og da hele Selskabets tilværelse sto på spill, besluttet de å anmode også damer og herrer utenfor Selskabet om å overta roller i et par stykker som var besluttet oppført. I desember 1837 ble der også holdt prøver på "Point d'honneur" ("Kjærlighet og ære", skuespill eller syngespill i 8 akter?) og "Kostgjengeren" (Eller "Mamas bekjennelse, fra 1835), men uten at man fikk samtlige roller besatt. Direksjonen var nå på nippet til å oppgi et hvert håp; men, så endelig i april 1838 lyktes det å få oppført de nevnte stykker, der det kom inn 91 Spd. til å få dekket de mest trengende utgifter. Noe nytt liv førte ikke disse forestillingene til, for ved generalforsamlingen i oktober møtte det kun frem ett eneste medlem. Direksjonen fant da "at innhente bestemmelse for Selskabets fremtidige eksistens". De sendte da ut skriv til Selskabets gamle medlemmer om ved påtegning å gi tilkjenne om de ville være medlemmer eller ei. Samtidig rykket de inn en annonse i "Christianssands Adresseavis" med innbydelse til en hver som måtte ønske å bli medlem av Selskabet, om å sende inn skriftlig melding om det. Dette viste seg å føre til et gunstig resultat. 122 gamle medlemmer og 23 nye meldte sin interesse. Samtlige ble selvfølgelig tatt opp som medlemmer. Oppmuntret av sitt held utfoldet Direksjonen, som bestod av A. C. Hartmann, Chr. Hansson, D. Isachsen og Bronn en beundringsverdig energi og søkte å smi men jernet var varmt.

Allerede på Selskabets stiftelsesdag 29. november så den seg i stand til å oppføre "Amors genistreker", og den 30. desember oppførtes "Besteforeldrene eller det snorrige frieri" og "Grekeren og Danserinnen".

Under ganske lyse utsikter gikk de inn i 1839. I januar ble det opptatt hele 30 nye medlemmer, og ved utgangen av april hadde Selskabet gitt 3 nye forestillinger. Men deretter synker de igjen hen i en lengre dvaletilstand. Fra høsten 1839 og like til våren 1841 ser vi at Teatret er leiet av Olsens og Millers Skuespillerselskap.

I april 1841 hadde generalforsamlingen til behandling ikke mindre enn 4 søknader om leie av Teatret fra skuespillerselskaper. Det gjaldt søknader fra hr. Wørlich, fra Weise og Olsen, fra Giebelhansen ved Christiania Teater og fra P. Nielsen ved samme scene. Olsens søknad ble avslått, da han hadde levert fra seg Teatret i den største uorden og med til dels i stykker slåtte møbler, og var reist uten å gjøre opp sin gjeld til Selskabet. Giebelhausens søknad gav ikke de nødvendige garantier. Nielsens søknad ble derfor godtatt. Hvordan det gikk med hans forestillinger fremgår ikke av rapportene. Derimot innfant herr Wørlich seg og fikk i april og fikk leie Teatret. Dette arrangementet falt ikke heldig ut. Under sitt opphold her dør Wørlich, og Direksjonen må overlate hans enke Teatret til en ekstraforestilling.

Imidlertid er nå Selskabet sunket tilbake til sløv tilværelse uten merkbare livstegn. Først et godt stykke ut på nyåret 1842 begynte det igjen å livne til, men det ble bare små svage gisp. Vanskeligheter og uhell møter Direksjonen i dens bestrebelser med å få i stand en forestilling. Da det endelig har lykket den å besette rollene og forestillingen er berammet, inntreffer et par dødsfall. Forestillingene må avlyses, og to ganger må pengene betales tilbake til publikum. Dette gjør at Direksjonen fullstendig mister motet og gir opp forsøket.

Golde og triste forløp så 1843 og følgende år. Ved generalforsamlingen i april 1843 besluttet Selskabet å gå i forhandlinger med fru Olrog, som eier Teatertomten, om å frafalle sin rett til å si opp leieavtalen, så fremt Selskabets dramatiske forestillinger opphørte 2 vintre på rad. Konsul O. B. Mørch ble betrodd vervet å forhandle. Etter i lengre tid å ha forhandlet med madam Olrog, meldte konsul Mørch i november 1843, at hun ikke hadde vært til å overtale til å oppgi sin rett, men at hun hadde tilføyet at verken hun eller hennes familie uten høyeste nødvendighet ville legge hindringer i veien for Selskabet.

For øvrig går største delen av året 1843 med til å drøfte hvilke av de 3 - 4 skuespillerselskaper som konkurrerte om leie av Teatret for kommende vinter, skulle antas, uten et det kan ses av papirene hvem av dem som har gått av med seieren.

I januar 1844 opplyser Direksjonen i sitt møte at det står sørgelig til med medlemstallet. Teaterbudet har nemlig innkassert kontingenten, og kun 15 personer har erklært seg villige til å betale. Disse 15 utgjorde altså på dette tidspunktet hele Selskabet.

I november møter vi første gang den danske skuespillerdirektør Cortes i Christianssand. Han og hans frue hørte senere til byens sikreste og meget yndede gjester. Selv var de dyktige skuespillere og medbrakte gjentagne ganger gode teaterselskaper. Den første gang medfulgte direktør Weise.

Året 1845 ruller Selskabets vogn stadig ned over bakke. Av reisende selskaper ble det visst nok betalt leie for Teatret, men det hadde ikke vært tilstrekkelig til å dekke reparasjoner m.v., så ved generalforsamlingen i desember var kassen tom. Og i tillegg

skyldte man grunnleien og siste kvartals lønning til teaterbudet. I oktober hadde Direksjonen måttet innkalle oppsynsmann Jacobsen og konen Ane og gi dem begge avskjed på grunn av slett oppsyn og stor uorden i alle retninger. I deres sted ble maler A. Michaelsen tilsatt. I den grad var Selskabet redusert, at generalforsamlingen ikke vedtok å foreta noe valg av Direksjon, men overlot hele bestyrelsen til major Luno, som var oppofrende nok til å erklære seg villig.

Da det var skjedd gikk hr. Luno straks i gang med på egen hånd å danne et provisorisk selskap, og det lyktes ham å få doktor Heyerdahl, konsul I. Mørch og løytnant Kaurin til å tre inn i bestyrelsen. De besluttet at ingen innskudds kontingent skulle innkreves, at billettene skulle betales for hver forestilling, og at Selskabets barn skulle ha fri adgang til generalprøvene. På disse betingelser innbød de så byens innbyggere til å tre inn som medlemmer. Deres bestrebelser ble kronet med hell. Så mange fulgte innbydelsen at bestyrelsen allerede i januar 1846 kunne oppføre "Hvem av dem er bruden?" I det hele ble det dette år gitt 6 forestillinger. I et par år varte denne oppgangs perioden; men allerede 1849 kom reaksjonen. Interessen ble svekket, og Selskabets virksomhet ble etter hvert så svak at major Luno i medlemsmøte den 8. september gir sitt syn på saken med følgende nedslående uttrykk: "Der er visstnok for tiden intet håp om Selskabets faste medlemmer ved egne krefter er i stand til å kunne gi dramatiske forestillinger på dets Teater. Likesom det heller ikke er å vente at det ved en innbydelse til flere av stedets innbyggere ville kunne skaffe deltagere som ville tegne seg som faste medlemmer. Derfor mener bestyrelsen det som riktig at de forpliktelser som påhvilde det gamle Selskab, fremdeles opprettholdes av det nye selskapet, og leder det på samme måte som tidligere så ikke Selskabet helt skal oppløses, eller Teatret etter kontraktens bestemmelser faller tilbake til grunneieren .

I et nytt møte den 15. desember ble fattet følgende beslutning: "Et hvert medlem skulle anmodes om at yte et bidrag på 30 skilling", hvoretter den kommende Direksjon ble pålagt å ordne det nødvendige for at arbeidet med reparasjon av Teatret snarest mulig kunne påbegynnes. Man ser hvor redusert Selskapet må være, når det måtte ty til å trygle sine medlemmer om et bidrag på 30 skilling !

Det lyktes virkelig den nye Direksjonen, som besto av kaptein Ryberg, konsul I. Mørch, stiftsoveretts advokat H. Major, kandidat Bessessen og kandidat G. von der Lippe, å få hele 4 teaterstykker oppført i løpet av vinteren 1849 - 50. Den samlede netto inntekt utgjorde 214 Spdl. 40 Skilling.

Men hermed var også det oppblussende liv innen Selskabet slukket, og nå inntreier igjen en lang dvaleperiode. I januar 1851 sender Direksjonen valgkomiteen følgende jammerfylte skrivelse: "På grunn av at Direksjonen, selv ikke med all anvendt umake, ikke har vært i stand til i denne vinter å få noe stykke besatt (med roller), og den således ser sin virksomhet lammet, - finner den seg tvunget til hermed å underrette den ærede komité om, at den opphører som Direksjon, idet den på samme måte henstiller til komiteen om å få i stand et nytt valg av Direktører, som kanskje kunne være heldigere i sine bestrebelser".

Valgkomiteen måtte nå forsøke å få lage en ny Direksjon. Dette oppnådde den først ved generalforsamlingen i September. Og nå finnes ingen opplysninger om hvem som valgtes til Direktører, før i 1856, da det fortelles at major Luno og konsul Seippel er blitt enerådende direktører. I 1852 tar Selskabet seg igjen sammen, og gir 2 forestillinger, hvor blant andre stykker også "En hytte og hans hjerte" samt "Til Sæters" ble oppført. Men så blir det fullstendig stille om Selskabet like til 1857. I alle disse år er Teatret blitt bortleid til forskjellige skuespill -grupper, blant andre til Cortes og Livini, samt til Christiania skuespillere. I 1855 møter vi for første gang den danske skuespiller

Jacob Lund, som i mange år var byens yndling, og som like til sitt 70de år spilte elskerroller med ungdommelig glød og elasticitet. Så endelig i 1857 merker man livstegn hos Selskabet. Den 12. mai fant nemlig en samling sted hos stiftsamtmann Kjørbo, bestående av direktørene Luno og Seippel, konsul Isaachsen, byskriver Willoch, stadthauptmann Johnsen og capt. Kaurin. Det ble besluttet å utstede et opprop til byen innbyggere om å tegne bidrag til Teatrets restaurering. Tidlig ble det pålagt Direksjonen på ny å rette en henvendelse til jomfru Olrog og å tilskrive henne med forespørsel om kunne være villig til enten å frafalle retten til å oppsi leieforholdet dersom Selskabet i "tvende vintre etter hinannen ikke hadde ikke hadde oppført dramatiske forestillinger", og på hvilke betingelser, eller også å avstå tomten til eiendom for Selskabet.

Som svar på henvendelsen kom det 2. juni 1857 melding fra jomfru Olrog, som svarer at hun ikke akter å frafalle noen av de rettigheter som kontrakten av 1807 hjemler henne, og at hun heller ikke vil selge tomten som Teatret er oppført på. Tilslutt fremholder hun at så vel hennes foreldre, som hun selv, gjentagne ganger har renonsert på retten til å kreve kontrakten hevet, selv med det farlige naboskap som alltid et teater er, især når det er som i dette tilfelle, at Teatret tillates benyttet av omreisende kunstnere, som har vist en slik grad av uforsiktighet at de endog har gjort opp ild i bakgården mellom hennes hus og Teatret, et sted hvor alt slags skrot kastes ut fra "Teatret ---."

Hermed var igjen Selskabets bestrebelser for å skaffe seg rådighet over grunnen strandet, så det truende Damoklessverd fremdeles ble hengende over Selskabet hode.

De iherdige Direktører og venner Luno og Seippel arbeider nå med beundringsverdig iver videre på Selskabets fremgang. Ved gjentagne avertissementer og underhånds bearbejdelser lykkes det dem å få samlet både en del gamle og flere nye medlemmer. I stedet for at medlemmene tidligere var pliktige til "å stå ved inngangen å holde vakt og ta imot billetter", ble fourer (fører/kusk) Sørensen, "for viss pålitelighet Direksjonen innestår", overlatt denne jobben. Den 1. juli 1857 holdes der så generalforsamling, hvor medlemmenes innvoterer og overslag over de planlagte forbedringer og restaureringer fremlegges. Videre fattes beslutning om - og at gass skal legges inn i Teatret, hvorfor Direksjonen bemyndiges til å oppta et "mulig rentefritt lån" på opp til 500 Spd. Arbeidet skulle foretas etter innhenting av anbud.

Avisens side 9.

Resten av året 1857 ble benyttet til utarbeidelse av lover, som ble vedtatt av generalforsamlingen den 9. november. Samtidig ble opptatt så mange medlemmer at det samlede antallet nå utgjorde 112. Man ser av Selskabets fåtallige lovparagrafer (i alt 6), at det betydelig har nedsatt sine fordringer. § 1 sier, at målet/hensikten er "dels å gi så mange dramatiske forestillinger som omstendighetene vil tillate, eller i alle fall så mange som er nødvendig etter kontrakten med grunneierne" osv. Og § 5 bestemmer at medlemmene ingen årlig kontingent har å betale, men derimot skal løse sin billett til hver av Selskabets gitte forestillinger, som de ønsker å overvære. Om noen kvalifikasjoner, innvotering eller anbefaling er det ikke lenger snakk om, fordi Selskabet formodentlig har blitt åpent for alle og enhver.

Det later til at Direksjonen har høstet lønn for sine bestrebelser, for 13. november ser den seg virkelig i stand til å fremføre to stykker av Scribe: "Familien Riquebourg" og "Enten elskes eller dø" (begge én akter. lystspill). Her opptrer noen damer

og herrer som i den følgende tid kom til å utgjøre noen av Selskabets dyktigste krefter. Vi nevner her blant annet adjunkt Bessessen, frøken Christine Petersen, fru Antoinette Willoch og løytnant Meidell. Foruten disse vil vi ta med fruene Bessessen og Arnoldson samt frøken Hanne Petersen, som samtlige hadde uomtvistelige anlegg for scenen. Byens eldre innbyggere vil visselig minnes mang en sunn og ærlig latter som de har disse aktører å takke for. Adjunkt Bessessens saftige typer og kapteinvaiktmester Meidells fornøyelige figurer vil også vekke lyse minner.

Enda en forestilling var Selskabet i 1857 så heldig å kunne oppføre, idet det på stiftelsesdagen 29. november gav en konsertavdeling samt lystspillet "Den unge hoffmesterinne". Men dermed var også dets kraft brutt, og det falt på ny hen i flerårig dvaletilstand.

I mars 1858 søker Bjørnstjerne Bjørnson gjennom major Luno, som oppholdt seg i Kristiansand, om å få benytte Teatret mai måned. Direksjonens svar til Hr. Bjørnson av 28. mars lyder slik: "Det er intet til hinder for at De kan erholde Teatret hersteds til avbenyttelse fra medio mai førstk., for derpå at give nogle dramatiske forestillinger. Den fastsatte leien for avbenyttelsen er 10 Spd. for hver forestilling foruten omkostninger, så som gassbelysningens og maskinfolkens kostende etc., hvilke utgifter svares av hr. Cortes, der har disposisjon over Teatret til april måneds utgang. Dog er Direksjonen villig til, på grunn av de for hånden værende omstendigheter at nedsette leien til det halve, altså 5 Spd. for hver forestilling." Det er ikke sannsynlig at forhandlingene har ført til noe resultat, da forhandlingsprotokollene for dette året ikke forteller noe om dette, mens Teatret stadig ser ut til å ha vært utleid til andre skuespillerselskaper. (Det er riktig at det ikke kom noe svar fra Bjørnson. Han skal visstnok ha ment Kristiansund N. Men han kom jo senere).

Om hele 1859 kan kun sies at Direksjonen har to feider med direktør Cortes. Den ene handlet om en lem i teatergulvet, som Cortes hadde lagt der til bruk ved "Fandens Overmann", og viss kostende 13 Spd. hr. Cortes nektet å betale. Det endte med at Direksjonen måtte gi opp å få betalt beløpet. Tvist nr. 2 dreide seg om 30 Spd. som Cortes skulle betale i leie av Teatret, men som han nektet å påta seg fordi han ikke hadde leid Teatret så lenge som det var kontrahert. Direksjonen besluttet å overlate inndrivelsen av leien til oppsynsmann Mihcaelsen, uten at det kan ses at beløpet noen gang kom inn.

I 1860 tar Selskabet seg så vidt sammen at det i januar og mars kan gi 2 forestillinger. Samme år holder Ole Bull en konsert i Teatret. Men så later det til at Selskabets virksomhet er blitt fullstendig lammet. I alle fall har forhandlingsprotokollen like til 1871 ikke annet å berette om, enn at der 24. februar 1868 ble sendt frøken E. Olrog (fra jomfru er hun nå rykket opp til frøken) en skrivelse der Direksjonen beklager at den ikke hadde vært i stand til å få et stykke oppført. I denne anmoder henne om så mykt, for denne gangs skyld, å avstå fra den rett hun etter kontrakten har til å si opp kontrakten med Selskabet. Frøkenens svar er ikke inntatt i protokollen. Men det er klart at hun må ha latt nåde gå for rett, etter som Selskabet fortsatte uforstyrret.

Så i 1871 våknet Selskabet atter til liv, idet det ved en generalforsamling i desember 1870 ses å være blitt helt omdannet eller restaurert. Det ble nemlig da valgt en komité bestående av fullmektig Omdal, telegrafinspektør Fugllie, løytnant Sundby og kjøpmann Frøstrup til å ordne Teatrets anliggender som var i oppløsningstilstand. Til 13. februar ble så en generalforsamling innkalt, hvortil alle som var medlemmer eller på annen

måte mente å ha fordringer på Selskabet, var innvarslet. Ved denne forsamling ble det besluttet at ingen Direksjon skulle velges før utkast til nye lover var utarbeidet. Den valgte komité ble anmodet om midlertidig å styre Selskabets forretninger og å komme med forslag til nye lover. Dette verv påtok komiteen seg. Det ble opplyst at medlemsantallet nå kun utgjorde 67.

Allerede 24. februar 1871 ble det igjen avholdt generalforsamling hvor de nye lover for Selskabet ble vedtatt. I henhold til disse ble kontingenten fastsatt til 30 Skilling (1 krone). Til Selskabets forestillinger kunne medlemmene, om de ønsket å overvære dem, løse billett for den betalingen som var fastsatt av Direksjonen. For øvrig påligger det dem ingen forpliktelser. Det var dog forutsetningen at enhver ville yte sin bistand til fremme av Selskabets øyemed, og til oppfyllelse av kontrakten med grunneieren. Til direktører valgtes herrene Omdal, Fugglie og Sundbye.

Direksjonen lot straks utgå innbydelse til å tegne seg som medlemmer, med det heldige resultat at antallet allerede i mars utgjorde 194.

Iherdig arbeidet nå Direksjonen videre, og så seg i stand til den 16. mars med stor bravur å oppføre Erik Bøgghs fornøyelige stykker: "Jomfruen", hvor fru Bessesen var ypperlig som Jomfruen, og "Fastelavensgildet". Resten av 1871 ser det ut til at flere skuespillerselskaper har leiet Teatret.

Den 29. februar 1872 gav man en velgjørenhetsforestilling til inntekt for Chr.sands Børneasyl. Den var arrangert av løytnant Sundby, var meget vellykket og besto av sangspillet: "Petter og Inger" samt Erik Bøgghs stemningsfulle vaudeville (livlig lystspill med innlagte sanger) "Huldrebakken", hvor løytnant Gjestvang med sann virtuositet utførte Spillemannens Sundby "Nøtten"s rolle.

I 1872 er interessen for Selskabet stadig stigende, så at medlemstallet da var steget til 203. Den 5. april oppførte de "Damenes Ridder" og "Huldrebakken".

I september 1872 begynte Rasmussens danske selskap midlertidig i Kristiansand, men dette ble avbrutt ved Karl d. XV's død, og landesorgeren som fulgte.

Som man ser har det Dramatiske Selskab på dette tidspunkt en merkbar oppgangsperiode. Det samme er også tilfelle med det Musikalske Selskab, eller Musikkforeningen, som organist Rojahn hadde fått liv i igjen etter mange års søvn. Vi tar visst ikke feil når vi tillegger fru borgermester Birch, født Gjerdrum, en stor del av æren for dette oppblussende liv. Musikkforeningen har i den tiden et kor på ca. 80 sangere og sangerinner. Også i det Dramatiske Selskab var fru Birch levende interessert. Ved hennes initiativ, understøttet av løytnant Sundby, lyktes det endog den 24. april 1873 å oppføre Aubers romantiske opera "Fra Diavolo", hvor frøken Thomine Petersen (senere fru Svanøe) utførte Zerlinas rolle, løytnant Sundby ??? fra Diavolos, frøken Nanna Tønnesen (senere fru Dedekam) Ladyens, og kapteinvaktmester Meidell Lordens rolle. Da det ikke kunne skaffes noe orkester, påtok fru Birch seg å utføre akkompagnementet på flygel, hva hun med overlegen dyktighet også gjorde. Hele forestillingen var meget vellykket, hvilket også publikum ga uttrykk for. Den ble gitt i et veldedig øyemed. Det eneste aber var at omkostningene ble så store at forestillingen kom ut med et underskudd på 38 Spd., som da selvfølgelig gjorde at det ikke ble noe til veldedige øyemål, og omkostningene måtte derfor tas av Teaterkassen.

I 1873 hadde Teatret, foruten besøk av flere danske og norske selskaper, også besøk av artister fra den kongelige Opera i Berlin. De oppførte blant andre operaene "Marthe", "Norma" og "Stradella".

I dette og det følgende år dabbes igjen interessen av for det Dramatiske Selskab, som i den tiden ikke kan ses å ha gitt noen forestillinger. Den 10. juli 1874 opptrer Laura og Sigvard Gundersen i Kr.sand, blant annet i Alfred Mussets: "Døren aaben eller lukket", hvori fru Gundersen hadde en av sine glansroller.

I 1875 kunne Direksjonen heller ikke få medlemmene til å spille, hvorfor den fikk en del av byens studenter til, i veldedig øyemed, å gi en forestilling i januar til oppfyllelse av forpliktelser like overfor grunneieren. I august s.å. tilskrev man frøken E. Olrog om hvorvidt hun var villig til å selge Teatertomten.

Året 1876 har ingen merker satt i det dramatiske Selskabs annaler. Ingen forestillinger ble gitt av Selskabet, og som følge av uvirksomheten falt medlemstallet igjen til 167.

Også **1877** er et dødt år uten dramatisk utbytte. Men i dette året kjøpte endelig Selskabet den tomten som Teatret sto på, da for en sum av 3200 kroner. Samtidig undergikk Teatret en betydelig utbedring og reparasjon. Til bestridelse av disse utgifter sendte de en oppfordring til medlemmene om å tegne bidrag, hva også en del gjorde.

Med året 1878 inntreer et meget stort tomrom i de oppbevarte etterretninger om Selskabet, idet forhandlingsprotokollen for tiden fra den 7de juni 1878 like til høsten 1891 dessverre er gått tapt. Formodentlig er den (og dermed protokoll for 14 år) gått tapt i den store brannen i 1892.

Vi må derfor nøye oss med å notere at dette tidsrom ikke har vært preget av noe synderlig dramatisk liv, men at der fra tid til annen med større eller mindre hell har vært gitt forestillinger, og i det hele vært arbeidet på å fremme Selskabets behov og interesser. Den ledende hånd i dette arbeidet var fullmektig H. A. Omdal, som ved generalforsamlingen i november 1891 ble utnevnt til Selskabets æresmedlem som anerkjennelse for hans utrettelige virke og levende interesse for Selskabet. I over 30 år hadde han da fungert som dets kasserer, og i 20 år vært forman i Direksjonen.

Avisens side 10.

Året 1892 så det skjebnesvangert ut for det dramatiske Selskab. Den 8de juli utbrøt den forferdelige brannen som la halve byen, hvor i blant annet Teatret, i aske. Selskabets skjebne syntes ugjenkallelig beseglet. Hele assurancesummen utgjorde kun 10.600 kroner. Andre midler fantes ikke. Det gamle Teater rammet 400 tilskuere, men man innså at skulle noe nytt oppføres, måtte det være beregnet på minst 700. Et nytt, tidsmessig teater av den størrelse ville koste mange ganger den summen man disponerte over. På toppen av det hele var Teatrets tomt alt for liten til å romme et slikt skuespillhus. Som man ser var fremtidsutsiktene alt annet enn lyse. Til alt hell tapte ikke Direksjonen motet. Da sinnene etter katastrofen var kommet noenlunde i ro, sammenkalte den en generalforsamling, som ble holdt den 18de november. På denne ble det tross alt besluttet å søke Teatret gjenoppført. Etter anmodning sendte arkitekt Berle inn tegninger med overslag, som lød på 34.715 kroner. Direksjonens bestrebelser gikk så ut på å skaffe tilstrekkelig og hensiktsmessig tomt. Som følge av dette innledet den forhandlinger med grosserer Thorvald Olrog i Stockholm om kjøp av hans to eiendommer som grenset til Teatertomten i Kongensgate og Vestre Strandgate. Den 12te mars 1893 aksepterte Olrog Direksjonens bud på kr 15.000 på disse eiendommene, hvis assurancesum (feil benevnelse) var kr. 19.520. (Må tolkes slik : Olrog har i tillegg til utbetalt

skadeserstatning (assuransesum) for bygningen(e), også, antagelig etter forespørsel, fått en veiledende takst på tomtene for bruk ved event. salg. Direksjonen hadde gitt et bud på 15.000, og da fått tomten for det, kr.4.520 under takst). Og dermed måtte det sies at Selskabet hadde gjort en god forretning.

Man arbeidet nå videre med å skaffe midler, etter at Samlaget (Vinmonopolet) hadde bevilget 10.000 kroner. I mars 1894 ble det satt ned en byggekomité bestående av oberst Henriksen, megler Frøstrup og arkitekt Frølich med doktor Thv. Kraft som formann. Med "påskjønnelsesverdig" energi skred komiteen til sin gjerning. Den fikk arkitekt Berle til å innlevere nye tegninger med overslag, som nå gikk opp i 50.000 kroner. På en ny søknad innvilget Samlaget nye kr. 10.000. Det manglet nå 15.000 kroner som 15 av Selskabets medlemmer påtok seg å garantere for. Da dette var oppnådd, gikk man i gang med byggingen, idet man godtok byggmester Schrams anbud på kr. 43.075 for bygningen uten vann, kloakk og gassledning. Dette arbeidet tok rørlegger Tallaksen på seg for 1200 kroner. Fra København bestiltes fornødne dekorasjoner for et beløp av kr. 3203. Arbeidet skred nå raskt frem. I 1885 bevilget Samlaget igjen 15.000 kroner og Sparebanken 5.000 kroner. Dermed hadde man overvunnet de verste hindringer, og allerede i august s.å. sto det vakre og fullt ut tidsmessige Teater ferdig. Det er anerkjent som et av vårt lands vakreste og heldigst innredete "Skuespillhuse".

Den 18. august 1895 ble en høytidsdag for det dramatiske Selskab, og en æresdag for dets nidkjære byggekomité. På denne dag ble det nye Teater innviet med en festforestilling, der stykket "Lille Eyolf" (et nytt drama, skrevet i 1894 av Henrik Ibsen) ble oppført av skuespillere fra Christiania Teater med fru Wettergreen som Rita, fru Fahlstrøm som Rottejomfruen og Hr. Halvorsen som Almers. Vilhelm Krag hadde skrevet en stemningsfull prolog som ble fremført av hr. Halvorsen. Etter forestillingen ble det holdt en stor og belivet fest i Klubben, hvor under det ble sendt telegram til Henrik Ibsen. Jubelen over det nyreiste Skuespillhus var "umåtelig", og der holdtes begeistrede taler til byggekomiteens, Direksjonens, Samlagets og Sparebankens pris.

Året 1895 og det nye Teatret innvielse danner en epoke i det Dramatiske Selskabs historie, hvorfor vi dermed avslutter vårt tilbakeblikk på dets virksomhet. De gjenstående 13 år ligger vår tid så nær og står så friskt i minne, at de ennå ikke tilhører historien. I dramatisk henseende byr de også på lite av interesse, idet Selskabet i dem kun har gitt få livsytringer. Vi vil derfor kort nevne at Kristiansands innbyggere noen ganger i løpet av disse årene har gitt seg i kast med større oppgaver og løftet dem med forbløffende hell. En Holbergsforestilling som besto av intet mindre enn "Den forvandlede Brudgom" fikk således en utførelse som av Vilhelm Krag betegnes som noe nær en mønsterforestilling. Særlig var Kirsten Gifteknivs fremstillerinne helt ut fortrinnsfull. Også på det lyriske område har Christianssands Teater gjentatte ganger hatt meget vellykkede aftener, som gav et par av byens yngre fruer anledning til å gjøre stor lykke i "sangstykker". Likeledes bør det ikke glemmes hvilken ærefull fortjeneste av teatret frøken Hoch har innlagt seg ved å skrive og instruere flere vakre og effektfulle eventyrkomedier som også fikk fortjenestefull fremførelse. I denne forbindelse kan også omtales skuespiller Blich ved Nasjonalteatret og operasanger Drangsholt på Kristiansands scene har gjort sine første famlende trinn. Videre bør det her med beklagelse bemerkes, at det dramatiske Selskab i 1906 og 1907 led to følelige tap, idet Selskabets hederskronede æresmedlem, fullmektig H. A. Omdal i 1906 og doktor Kraft i

1907 avgikk ved døden. I sistnevnte mistet Selskabet en av sine mest interesserte og ivrige medlemmer.

Tilbake står nå bare kort å berøre Selskabets økonomiske stilling i de siste år som har gått. Fra Teatrets innvielse til 1908 har det kjempet en virkelig kamp for sin tilværelse. Bygningene var jo blitt dyrere enn beregnet. Den kostet over 60.000 kroner. Assuranse, skatter, utgifter og vedlikehold kom opp i over 1200 kroner årlig, mens inntektene på langt nær strakk til. Selskabet hadde derfor pådratt seg en gjeld på over 21.000 kroner. Ved begynnelsen av 1908 så det derfor rent skjebnesvangert ut. For den nidkjære Direksjon, kasserer Justnes, arkitekt Keyser Frølich og o.r. sakfører Omdal sto det klart at det nå gjaldt *to be or not to be*. Den utviste derfor beundringsverdige bestrebelse, som ble kronet med storartet hell. Det lyktes den å få Teatrets tomter i Strandgaten og Kongensgate solgt for kr. 7925.00, hvorved gjelden ble brakt ned til 15.000 kroner. (Omfattet tomten/e lengst nord.øst i Kongensgate og på sjøsiden av Vestre Strangate/ "Theaterhaven").

Etter gjentatte og inntrengende søknader bevilget kommunen Teatret skattefrihet inntil videre, Gasværket bevilget rabatt på gassforbruket, Sparebanken gav 500 kroner til renter på pantegjelden, mens det etter utsendte sirkulærer var 32 nye medlemmer kommet til. Medlemstallet var nå over 60 personer. Med stolthet kunne Direksjonen på generalforsamlingen den 23. november s.å. meddele det flotte resultat, og i tillegg opplyse om at Teatret var reparert og delvis pusset opp, og at regnskapet i tillegg kunne skilte med et lite overskudd. De gjenstående reparasjoner og en del nyanskaffelser håpet Direksjonen at de i 1909 kunne få midler nok til å dekke. Det under så truende auspisier år ("varslet om uhygge" -fritt oversatt), var således blitt et sant kronår.

*

Av ovenstående beretning vil det antagelig fremgå at "*det Dramatiske Selskabs Saga tæller mange ærefulde Blade*". Særlig i de eldste tider har det hatt en stor kulturell gjerning å utføre. og til den er det gått med en forståelse, interesse og nidkjærhet, som må vekke den høyeste beundring og mane til etterfølgelse. At det betydning i den nyere tid stadig er sunket, er en naturlig følge av samfunns forholdene og utviklingen i det hele. Selskabets mest betydningsfulle rolle var utspillet. Det hadde utrettet sin gjerning, og var fra nå av henvist til tradisjonens beskjedne, men ærefulle tilværelse. Men tradisjon er det opplyste samfunns beste og mest solide grunnvoll. Det vil visselig Kristiansands innbyggere alltid ha for øye, så de med pietet og oppofrelse vil verne om den ærverdige institusjon de er så heldige å besitte i sitt dramatiske Selskab. Et Selskab som i tidens løp har gjort mang en verdifull innsats i byens åndsliv. Den beste måte dette kan skje på, vil være å støtte - offentlig så vel som privat - Selskabets Direksjon i deres

"Bestræbelser for at vedligeholde det smukke Teater, hvor Publikum i Tidens Løb kan vente sig saa meget ædel Kunstnydelse. Ved at gjøre det vil Christianssand hævde sit seklergamle Ry som en af Kulturens Bannerførere".